

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Віолета Городиська

ЕТНОПЕДАГОГІКА

*Методичні рекомендації
до семінарських занять*

Дрогобич – 2022

УДК 37.035:39(=161.2)

Г 70

Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
(протокол № 14 від 22 грудня 2022 р.)

Рецензенти:

Смеречак Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Івах С.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Городиська В.В.

Г 70 Етнопедагогіка : методичні рекомендації до семінарських занять. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2022. 80 с.

Запропоновані методичні рекомендації до семінарських занять відповідають робочій програмі навчальної дисципліни «Етнопедагогіка» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Навчально-методичний посібник зорієнтований на ознайомлення студентів з народною педагогікою, народно-педагогічними знаннями, вміннями, необхідними для ефективного застосування у професійній діяльності з дошкільниками та вміння послуговуватися ними у виховній практиці сучасних закладів дошкільної освіти. У ньому вміщено навчально-тематичний план курсу, запитання і завдання для самоконтролю, питання винесені на самостійне опрацювання, список літератури, питання до екзамену.

Посібник буде корисним для студентів, які навчаються за спеціальністю «Дошкільна освіта», вихователів та методистів закладів дошкільної освіти.

ЗМІСТ

Передмова	4
Теми семінарських занять	5
Тема 1. Українська дошкільна етнопедагогіка як галузь педагогічної науки	6
Тема 2. Генеза української народної педагогіки. Основні етапи її дослідження	13
Тема 3. Компоненти української етнопедагогіки	21
Тема 4. Погляди українського народу на виховання дитини	27
Тема 5. Основні чинники виховання	34
Тема 6. Головні напрями народно-педагогічного виховання дитини. Народний досвід духовно-морального виховання дитини	39
Тема 7. Піклування народу про здоров'я та фізичний розвиток дітей	45
Тема 8. Народні традиції прилучення дітей та молоді до прекрасного	51
Тема 9. Автентичні засади трудового виховання	59
Тема 10. Виховний потенціал народного календаря та його використання у сучасній виховній практиці	64
Питання винесені на екзамен	69
Список літературних джерел	76

ПЕРЕДМОВА

Освітній процес у сучасних умовах закладу дошкільної освіти неможливий без побудови на засадах народної педагогіки та етнопедагогічних знань.

Народна педагогіка – педагогіка національного підґрунтя, щоденного пізнання, розвитку, регенерування до становлення етносу, що формує особистість українця з високим почуттям національної гордості і людської гідності.

Курс етнопедагогіки спрямований на формування етнопедагогічної та етнокультурної компетентності студентів як майбутніх кваліфікованих фахівців, які своїм завданням мають не лише примножувати а й гідно використовувати здобутки української освіти і виховання у практичній професійній діяльності, залучати дітей дошкільного віку до безмежної скарбниці української народної культури.

Методичні рекомендації до проведення семінарських занять з етнопедагогіки мають на меті формування у студентів уміння і навички використання раціонального зерна народно-педагогічної мудрості українців, усвідомлення ними виховного потенціалу народних традицій та правил людського співжиття, народного досвіду родинного виховання і формування суспільних якостей особистості. Основні положення кожної теми, викладені після детального плану та переліку рекомендованої літератури, створюють сприятливі умови для сприйняття студентами певної системи теоретичних знань і практичних умінь та навичок.

Самостійна робота студентів з етнопедагогіки може включати дослідницьку роботу, що спонукатиме їх звертатися до історичних, фольклорно-етнографічних джерел та витворів мистецтва свого краю. Будучи представниками різних регіонів, студенти на практичному занятті можуть розкривати виховний потенціал проведення народних свят, обрядів, традицій, символів, вірувань у своєму регіоні.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Українська дошкільна етнопедагогіка як галузь педагогічної науки
Гене́за української народної педагогіки. Основні етапи її дослідження

Компоненти української етнопедагогіки

Погляди українського народу на виховання дитини дошкільного віку

Основні чинники виховання

Головні напрями виховання дитини-дошкільника. Народний досвід духовно-морального виховання дитини

Піклування народу про здоров'я та фізичний розвиток дітей

Народні традиції прилучення дітей та молоді до прекрасного

Автентичні засади трудового виховання

Виховний потенціал народного календаря та його використання у сучасній виховній практиці

Тема 1. Українська дошкільна етнопедагогіка як галузь педагогічної науки

1. Предмет і завдання вищівського курсу української дошкільної етнопедагогіки, його зміст. Понятійний апарат етнопедагогіки. Зміст та взаємозв'язок категорій «виховання», «педагогіка», «народна педагогіка», «етнопедагогіка», «українська дошкільна етнопедагогіка».

2. Народне, національне, загальнолюдське в етнопедагогіці.

3. Засоби виховання в народній дошкільній педагогіці.

4. Зміст народної дошкільної педагогіки у виховних системах різних народів.

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. 54 с.

2. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самоств. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимувльдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 79 с.

3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.

4. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посіб. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.

5. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самоствійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяр, 2003. 36 с.

6. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : методичні матеріали для самоствійної роботи студентів (для студентів ОКР «Бакалавр» напряму підготовки «Дошкільна освіта»). Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. 100 с.

7. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посіб. Київ : Знання, 1997. 230 с.

8. Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ : Либідь, 1974. 50 с.

9. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.

2. Борисенко В.К., Гаврилюк Н.К., Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. Київ : Знання-Прес, 1966. 160 с.

3. Бех І. Моральна самосвідомість особистості як предмет педагогічних зусиль В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2005. № 13. С. 13.

4. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.

5. Будник О. Особливості української етнопедагогіки. *Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій*, 2002. № 2. С. 11–118.

6. Гончаренко С., Мальований Ю. Берегти і примножувати славні традиції української педагогіки. *Шлях освіти*. 1999. № 3. С. 44–48.

7. Горбенко С. Ідея народності в українській педагогіці : погляд у минуле на зламі тисячоліть. *Початкова школа*. 1999. № 7. С. 10–13.

Мета – з’ясувати актуальність української дошкільної етнопедагогіки, ознайомити зі спектром етнопедагогічних ідей та виховними традиціями українського народу.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Для розкриття *першого питання* плану проаналізуйте рекомендовану науково-методичну літературу і з’ясуйте виникнення етнопедагогіки як науки, сутність понять «виховання», «педагогіка», «народна педагогіка», «етнопедагогіка», «українська дошкільна етнопедагогіка» та формування концепції народної дошкільної педагогіки в Україні тощо.

Предметом вивчення етнопедагогіки є народна педагогіка від найдавніших часів, педагогіка сім’ї та сімейного побуту; усний народний фольклор (приказки, прислів’я, загадки, притчі, легенди, загадки),

їх моральне значення для підростаючого покоління; колискові та народні пісні, іграшки, творчість дітей; її педагогічні функції; спільність педагогічних культур різних народів і їх національна самобутність та ін.

Метою курсу є донесення найактуальніших етноідей освітньо-виховного характеру студентам для пізнання й опанування та вдосконалення освітньої системи загалом.

Завданням курсу української дошкільної етнопедагогіки є:

- висвітлити значення етнопедагогічних знань у професійній діяльності майбутніх фахівців дошкільної галузі;
- розкрити провідні ідеї найдавніших джерел етнопедагогічних знань і вказати їх місце у змісті освітньо-виховної діяльності педагога;
- проаналізувати принципи, засоби, методи, напрями етнопедагогіки;
- розглянути проблему використання міфічних образів у етновиховній практиці;
- довести вагомість впливу рідномовного середовища на етновиховний процес;
- наголосити на значенні дотримання народних етнотрадицій у вихованні особистості;
- розкрити вплив етновиховних ідей на родинне виховання.

Зміст етнопедагогіки визначається сумою народних знань і умінь, сукупністю навичок і прийомів, застосовуваних для формування особистості.

Виховання – це формування моделі поведінки дитини у суспільстві.

Педагогіка – це наука про навчання, виховання й розвиток формування особистості.

Народна педагогіка – велика педагогічна мудрість, створена народом, яка як певний педагогічний досвід, передавалася від покоління до покоління. Це народні знання, ідеї, принципи, уміння у справі навчання і виховання підростаючих поколінь, які є невід’ємною частиною національної культури, духовності. Вперше термін “народна педагогіка” до наукового обігу ввели О. Духнович та К. Ушинський.

Етнопеддагогіка – це наука про народну педагогіку, яка вивчає шляхи реалізації прогресивних педагогічних ідей народу в сучасній педагогічній практиці, з'ясовує педагогічний зміст багатьох явищ народного життя і їх відповідність сучасним виховним завданням. Термін “етнопеддагогіка” запропонував відомий чуваський педагог Г. Волков у 1965 р.

Головними засобами української народної педагогіки є: рідна мова, яку К. Ушинський називав “найбільшим педагогом”, “цвітом духовного життя народу”; міфологія, фольклор; інші види народного мистецтва (пісенне, музичне, ужитково-прикладне); народні ігри та іграшки, народна символіка та інші національні традиції та звичаї.

Українська дошкільна етнопеддагогіка – це педагогіка дитинства, спрямована на розвиток дітей дошкільного віку засобами дитячого фольклору, ігор й іграшок, звичаїв та обрядів, залучення дітей до посильної праці відповідно до віку і статі, до занять ремеслами й мистецтвом. Базовою сферою впливу на виховання дітей є родина, взаємонавчання і взаєморозвиток дітей у дитячих гуртках. У народі етнопедagogічний досвід родинного виховання називають ще материнською школою або народною педагогікою.

Етнопеддагогіка перебуває у тісному зв'язку з науковою педагогікою, яка виникла і базується на здобутках народної педагогіки. Вона є першоджерелом і золотим фондом наукової педагогіки, фундаментом, на якому базуються досягнення педагогів усіх часів.

Курс етнопедagogіки тісно пов'язаний з багатьма іншими науковими дисциплінами – історією України, українським мовознавством, фольклористикою, етнографією, антропологією, соціологією, етнопсихологією, релігієзнавством.

Ідеями української етнопедagogіки пройняті концепції дошкільного виховання, середньої загальноосвітньої національної школи України, розвитку національної вищої (після середньої) освіти України, української національної системи виховання, безперервної системи національного виховання [6, с. 20].

Постійну увагу розвитку української етнопедagogіки приділяє Академія педагогічних наук України (створена 4 березня 1992 р.), яка

серед 24 здійснюваних нею основних напрямів наукових досліджень з педагогіки і психології в Україні має один – четвертий – напрям, що представляє педагогіку й українознавство у змісті, формах та методах навчання й виховання. З метою координації тем здобувачів ступенів докторів і кандидатів педагогічних наук у жовтні 1994 р. при Академії педагогічних наук створено Раду “Етнопедагогіки і народознавства”.

Друге питання треба розглядати у поєднанні народної та національної виховної систем в українській етнопедагогіці, що відповідає усталеним нормам життя українців і має глибоке коріння духовності українського народу, поєднує його минуле із сучасністю. Єдність трьох напрямів народного, національного та загальнолюдського в українського народу завжди були обумовленими на засадах родинно-побутової, громадської культури. Особливим вирізнялося національне тло, яке жевріло життям нації, його мовою, традиціями, культурою тощо. На ньому сформувалася окремішня національна система українського виховання.

І тут не випадковими є слова К. Ушинського у праці “Про народність у громадському вихованні”, як повчальний лозунг для нас:

1. Немає і не може бути загальної системи народного виховання для всіх народів, причім не лише на практиці, а й в теорії;

2. Для кожного народу є своя і незмінна особлива національна система виховання, відтак запозичення тих чи інших виховних аспектів в іншого народу є утопічним;

3. Жити потрібно не за взірцем чужої виховної системи (народу), а сформувати свої власні потенційно вагомні виховні важелі.

Тому у кожного народу родинне (сімейне) виховання має глибокий духовний зв’язок з усіма сферами життя суспільства. Основне завдання кожного покоління – передача набутого, багатого життєвого досвіду народу наступним поколінням через сімейний уклад життя.

Педагогічна культура нашого народу відображена у українському фольклорі, особливо в піснях, казках, прислів’ях і приказках, загадках, легендах та притчах, які поширюють педагогічні знання серед народних мас, яскраво виражають їхні педагогічні інтереси.

Отже, аналіз співвідношення виховних тенденцій народу доводить, що народне виховання виражає самобутність самого народу, його культури загалом, національне є історичною канвою, а загальнолюдське – виявом прогресивності народної педагогічної думки. Усі вони наповнені непересічною виховною мудрістю і свідчать про культурний прогрес людства.

Третє питання необхідно висвітлювати через основні засоби виховання у народній дошкільній педагогіці.

Загалом під засобами виховання розуміють діяльність, явища чи предмети культури, навколишній світ тощо, які можуть впливати на особистість у певному напрямі.

До засобів виховання відносимо: слово, фольклор, міфи, легенди, авторитет, працю, навчання, природу, побут, звичаї, традиції, громадську думку, мікроклімат, суспільний досвід, пресу, радіо, телебачення, літературу, мистецтво, книги, кіно, театр, музеї, іграшки, свята, символи, реліквії, релігію тощо.

Одними із перших були слово, згодом міфи – це старовинні казки про створення світу, місце людини у ньому, а також розповіді про минуле, про богів та розмаїтих героїв. За їх допомогою розкриваються усі виховні сентенції минулого та сучасного бачення народу.

Четверте питання потребує детального вивчення змісту народної дошкільної педагогіки у виховних системах різних народів (за вибором студента).

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. У чому полягає актуальність етнопедагогічних знань?
2. Чи варто аналізувати в етнопедагогічних дослідженнях давно забуті традиції, звичаї, обряди, свята? Так чи ні. Чому?
3. Підготувати текст виступу про етновиховну діяльність:
 - 1) українського духовенства;
 - 2) українських релігійних діячів.
4. Назвіть причини актуальності етнопедагогічних знань у сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте предмет і завдання вишівського курсу української дошкільної етнопедагогіки, охарактеризуйте його зміст. Проаналізуйте понятійний апарат етнопедагогіки як науки: «виховання», «педагогіка», «народна педагогіка», «етнопедагогіка», «українська дошкільна етнопедагогіка».

2. Висвітліть розуміння складових етнопедагогіки: народне, національне, загальнолюдське.

3. Охарактеризуйте засоби виховання та їх сутність у народній дошкільній педагогіці.

4. Розкрийте зміст народної дошкільної педагогіки у виховних системах різних народів.

Тема 2. Генеза української народної педагогіки. Основні етапи її дослідження

1. Виникнення виховної практики у суспільстві. Сім'я як провідний осередок вироблення і втілення на практиці ідей та засобів виховної мудрості українців.

2. Зв'язок стану народної дошкільної педагогіки із суспільно-історичним розвитком України (у часи Київської Русі, епохи феодалізму та зародження і розвитку капіталізму у ХХ ст.).

3. Вплив релігії на виховну практику народу.

4. Виховний досвід народу у творах Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, П. Мирного, Л. Костенко, І. Драча, Є. Гуцала та ін. Тема української народної педагогіки в оповіданнях О. Кониського «Народна педагогія», Н. Кобринської «Перша вчителька», драмі Лесі Українки «Бояриня» та ін.

5. Стан висвітлення української народної педагогіки в етнографічній та історико-педагогічній літературі (публікації І. Барвінського, З. Кузелі, Н. Заглади, Х. Ящуржинського, Г. Довженко, О. Воропая та ін.).

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. 54 с.

2. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самот. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимильдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 80 с.

3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.

4. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посібн. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.

5. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самостійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяр, 2003. 36 с.

6. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : методичні матеріали для самостійної роботи студентів (для студентів ОКР «Бакалавр» напряму підготовки «Дошкільна освіта»). Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. 100 с.

7. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посіб. Київ : Знання, 1997. 230 с.

8. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.

2. Бех І. Моральна самосвідомість особистості як предмет педагогічних зусиль В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2005. № 13. С. 13.

3. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.

4. Будник О. Особливості української етнопедагогіки. *Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій*, 2002. № 2. С. 11–118.

5. Ващенко Г. Народна пісня та етнопедагогіка України. *Народна творчість та етнографія*. 2001. № 1–2. С. 30–36.

6. Гончаренко С., Мальований Ю. Берегти і примножувати славні традиції української педагогіки. *Шлях освіти*. 1999. № 3. С. 44–48.

7. Горбенко С. Ідея народності в українській педагогіці : погляд у минуле на зламі тисячоліть. *Початкова школа*. 1999. № 7. С. 10–13.

8. Етнопедагогічний контекст професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах Прикарпатського регіону : навч.-метод. посіб. / за ред. Н.В. Лисенко ; АПН України ; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Київ – Івано-Франківськ, 2009. 344 с.

9. Коба Л. Як виховували дітей східні слов'яни – предки українців. *Початкова школа*. 1994. № 4. С. 45–47.

Мета – ознайомити з генезою української народної педагогіки, основними етапами її дослідження, становлення.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Перше питання варто розпочати з того, що сім'я, родина є основним осередком у вихованні дітей. Розкривати питання утворення сім'ї необхідно почекати із первіснообщинного ладу. Суб'єктом у сім'ї є особистість дитини. Сімейне виховання повноцінно впливає на розвиток та становлення у ній дітей. У сім'ї на формування загальнолюдських ідеалів впливали і впливають доброчесність, порядність, гуманність, чуйність, справедливість, моральність, культура, які завжди пропагувалися у сімейному вихованні. Для їх прищеплення використовувалися різноманітні методи та засоби впливу, шляхи і форми виховання, спрямовані на засвоєння знань і оволодіння практичних умінь та навичок, методи виховання щодо взаємодії батьків і дітей, що було ефективним у формуванні психологічного, морального, духовного розвитку особистості.

Друге питання варто розпочинати з характеристики, що наука про українську народну педагогіку почала складатися ще в Київській Русі. Зародження історії української етнопедагогіки пов'язуємо з появою “Повчання” Володимира Мономаха дітям (1096), спрямованого на осмислення потомками суті й сенсу народних чеснот і норм християнської моралі. За прикладом славетного київського князя йдуть й інші автори. Наприклад, у 1577 р. появилось “Завіщання” Василя Загоровського дітям, що дуже нагадує “Повчання” Володимира Мономаха. У цьому творі брацлавський каштелян В. Загоровський, потрапивши під час битви у татарський полон, пише “тестамент” для своїх двох синів: “щоб росли в страсі перед Богом, щоб у раду з невірними не входили, на дорогу несправедливих не ступали, і на стільці губителів не сідали”. Далі йдуть вказівки стосовно їх навчання й одруження. Вмираючи у полоні (1580 р.), В. Загоровський пожертвував на церкву, шпиталь і переписування книг великі кошти, чим теж показав своїм потомкам взірець благодійництва.

Надалі публічні заповіти й звернення та послання потомкам, листи до синів і дочок написали чимало видатних українських педагогів, вчених, культурних й освітніх діячів, збагативши цінні надбання української педагогічної культури.

Зразки української етнопедагогіки спостерігаємо також у “Слові о полку Ігоревім”, українських літописах, “Руській Правді”, складеній на основі норм українського звичаєвого права, народної педагогіки. То ж фактично елементи української етнопедагогіки склалися уже в надрах Київської Русі через осмислення величезних набутків української народної педагогіки.

Становище української народної педагогіки, а особливо науки про неї, тобто української етнопедагогіки, значною мірою визначається долею України, наявністю чи відсутністю в українського народу власної незалежної Української держави.

Протягом майже 150 років, від кінця століття до 1917 р., українці перебували під владою чужих імперій. Підневільність, у якій здійснювалась колоніальна політика насильницької полонізації, русифікації, германізації, румунізації, мадяризації, чехізації українців, коли навіть саме ймення “українець” було під офіційною забороною, гальмувало поступ української етнопедагогіки. Однак асиміляторна політика різних колонізаторів не могла вбити в українців глибокі внутрішні національні почуття, бо в обороні й плеканні їх завжди вірно стояла, стоїть і буде вічно стояти українська народна педагогіка. Цьому значною мірою сприяє також позитивний вплив Західної Європи.

Зацікавлення патріотично налаштована української інтелігенції національною історією, історіографією, етнографією та фольклором засвідчують важливу фазу становлення української етнопедагогіки. Тим більше, що етнографічні публікації В. Гнатюка, Б. Грінченка, М. Дерлиці, М. Костомарова, П. Куліша, Д. Лепкого, М. Максимовича, А. Онищука, М. Сумцова, Лесі Українки, Івана Франка, П. Чубинського нерідко торкаються й життя, побуту та виховання українських дітей. З їх числа відзначимо, зокрема, ґрунтовну працю “Діти в звичаях і віруваннях українського народу” (1908), написану на матеріалах з південної Київщини, зібраних Марком Грушевським і опрацьованих

З. Кузелею, що започаткувала народження української етнографії дитинства [6, с. 20].

Велике значення для розвитку української етнопедагогіки, особливо в окресленні її методологічних засад, має фундаментальна двотомна праця “Український народ колись і тепер” (1916), створена з участю таких видатних вчених, як Ф. Вовк, М. Грушевський, М. Ковалевський, Ф. Корш, А. Кримський, М. Туган-Барановський, О. Шахматов та ін. [6, с. 20–21].

Окремі складові української етнопедагогіки увійшли у діяльність педагогічних товариств “Рідна школа”, “Просвіта”, Наукового товариства імені Шевченка, молодіжних організацій “Пласт”, “Сокіл”, “Січ”, “Луг” тощо. Період української державності (1917–1920) посилив етнопедагогічні пошуки, хоча й безпосередньо сама українська етнопедагогіка у своєму розвитку вийшла на новий рубіж [6, с. 20–21]. Героїчні дії українських січових стрільців та повстанців, учасників змагань у боротьбі за волю і незалежність України актуалізували й збагатили козацьку педагогіку духом українського національного оптимізму й патріотизму. Феномен стрілецьких та повстанських пісень став окрасою української народної педагогіки. А загалом тогочасне державне відродження України викликало прагнення патріотично налаштованих українців до посилення пошуків у галузі української етнопедагогіки, що здійснювались у контексті українізації.

В Україні відкривались етнографічні дослідні станції. Одна з них діяла в с. Старосілля Остерського району Чернігівської області. На зібраному нею матеріалі та й на основі особистих багаторічних спостережень Н. Загледа написала й видала в Києві ґрунтовну монографію “Побут селянської дитини” (1929). Цінні відомості з української етнопедагогіки містить видана у Львові кооперативом “Рідна школа” “Українська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-х томах” (1936) під головною редакцією І. Раковського. Повчальні етнопедагогічні положення представлені також у підручниках з педагогіки: І. Бартошевського “Педагогіка українська, або Наука про виховання” (1898), С. Макарушки “Наука виховання” (1922), А. Волошина “Педагогіка і дидактика”, Ю. Дзеровича “Педагогіка” (1937) та ін. [6, с. 20–21].

Як бачимо, княжа і козацька держави, європейська тенденція національного відродження XIX – початку XX ст., поява третьої української держави заклали певні набутки в галузі української етнопедагогіки.

Третє питання передбачає висвітлення впливу релігії на становлення й формування духовності особистості. Відомо, що кожен народ сповідує свою релігію. Особливе значення у духовному вимірі мають такі ритуали: символи віри, молитви, сповідь, причащення, таїнство водохрещення, вінчання, відспівування тощо. Наближаючи людину до Бога, вони піднімають її над світом нищих почуттів і утримують від аморальних учинків.

Основною темою всіх релігій є виховання дітей. У християнстві важливою темою є взаємозв'язок матері і дитини. Мати завжди відіграє роль божественного єства, повчання якої є завжди змістовним і моральним у духовному вимірі. Християнська віра підтверджує святість материнської любові. Виховний потенціал священних книг – це моральні уроки, а низка релігійних повчань (притч для дітей) мають надважливий виховний аспект.

Дітей доцільно знайомити із життям святих. У релігійних творах, здебільшого невеликих за обсягом та повчальних за змістом, розповідається про життя, вчення, подвижництво та чудо діяльності людей, яких за життя на землі визнано святими. Це люди з високоморальними та духовними якостями.

Етнокультурні відмінності релігії необхідно враховувати в роботі з вихованцями ЗДО. Розповідаючи про ті чи ті народні звичаї релігійного характеру, важливо завжди наголошувати на рівності всіх віросповідань, на унікальності кожного релігійного відгалуження і необхідності взаємоповаги та мирного співіснування між релігійними чи конфесійними спільнотами.

Релігія – це глибинний вічно живий пласт людської культури, без стержня якого не маю сенсу життя.

Четверте питання самотійного характеру, адже потребує глибокого переосмислення творів художньої літератури у працях відомих

українських діячів: Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, П. Мирного, Л. Костенко, І. Драча, Є. Гуцала та ін.

Треба розпочати з характеристики оповідань О. Кониського «Народна педагогія», Н. Кобринської «Перша вчителька» та драми Лесі Українки «Бояриня», в яких чітко окреслюється тема української народної педагогіки.

У п'ятому питанні важливо опрацювати історико-педагогічну літературу З. Кузелі «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу», О. Воропая «Звичаї нашого народу», де висвітлюються основні віхи життя людини, виховні традиції народу, повчальні характеристики тощо.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Скласти таблицю виховних цінностей в українській сім'ї.
2. Здійснити порівняльний аналіз народної дошкільної педагогіки із суспільно-історичним розвитком України (у часи Київської Русі, епохи феодалізму та зародження і розвитку капіталізму у ХХ ст.).
3. Підготувати доповідь дослідження української народної педагогіки: міфологія, фольклор, писані і друковані пам'ятки з історії України, етнографії, філософії, твори українських освітніх діячів, педагогів, письменників та ін.
4. Скласти таблицю праць відомих українських діячів та охарактеризувати їх основний виховний потенціал.
5. Виписати основні звичаї українського народу з праць З. Кузелі, О. Воропая, що стосуються виховання дітей.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Висвітліть виховну практику української сім'ї у суспільстві. Охарактеризуйте роль батьків у вихованні дітей.
2. Розкрийте зв'язок стану народної дошкільної педагогіки із суспільно-історичним розвитком України (у часи Київської Русі, епохи феодалізму та зародження і розвитку капіталізму у ХХ ст.).
3. Доведіть важливість релігії у вихованні дітей дошкільного віку.

4. Висвітліть виховний досвід народу у творах Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, П. Мирного, Л. Костенко, І. Драча, Є. Гуцала та ін. (на вибір студента) та оповіданнях О. Кониського «Народна педагогія», Н. Кобринської «Перша вчителька», драмі Лесі Українки «Бояриня»; публікації Є. Сявавко, М. Стельмаховича, Г. Довженюк, Ю. Ступака та ін., праці В. Скуратівського – «Берегиня», «Посвіт», «Покуть», «Місяцелік» та ін.

5. Охарактеризуйте звичаї українського народу у праці О. Воропая «Звичаї нашого народу» (на вибір студента).

Тема 3. Компоненти української етнопедагогіки

1. Українське родинознавство (фамілістика). Поняття родинознавства як надбань народної мудрості і досвіду народу щодо створення, збереження й розвитку міцної, здорової і щасливої сім'ї.

2. Народне дитинознавство як система традиційних поглядів та психолого-педагогічних знань про дітей. Погляди українців на виховання дітей.

3. Батьківська педагогіка. Народна родинна педагогіка як частина української виховної мудрості.

4. Народна педагогічна деонтологія – етична сфера обов'язкового в думках і вчинках кожної людини.

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. 54 с.

2. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самоств. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимувльдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 79 с.

3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. / Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.

4. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посібн. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.

5. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самоствійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяр, 2003. 36 с.

6. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посібн. Київ : Знання, 1997. 230 с.

7. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібн. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.
2. Борисенко В.К. Сімейний побут і звичаї українського народу / В.К. Борисенко, Н.К. Гаврилюк, О.М. Кравець. Київ : Знання-Прес, 1966. 160 с.
3. Бех І. Моральна самосвідомість особистості як предмет педагогічних зусиль В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2005. № 13. С. 13.
4. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.
5. Будник О. Особливості української етнопедагогіки. *Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій*, 2002. № 2. С. 11–118.
6. Гончаренко С., Мальований Ю. Берегти і примножувати славні традиції української педагогіки. *Шлях освіти*. 1999. № 3. С. 44–48.
7. Горбенко С. Ідея народності в українській педагогіці : погляд у минуле на зламі тисячоліть. *Початкова школа*. 1999. № 7. С. 10–13.
8. Коба Л. Як виховували дітей східні слов'яни – предки українців. *Початкова школа*. 1994. № 4. С. 45–47.
9. Поради народної педагогіки батькам. URL: <https://familytimes.com.ua/vikhovannya/poradi-narodnoi-pedagogiki-batkam>

Мета – розкрити компоненти української дошкільної етнопедагогіки, показати їх сутнісне значення для соціалізації дитини.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

У першому питанні треба розкрити, що основним соціальним інститутом у системі виховання дітей історично покликана бути родина. Родинна педагогіка має формувати культ Матері і Батька, культ Роду.

З давніх-давен українці розглядали сім'ю і рід як святиню, а виховання дітей – як святий обов'язок батьків. Рід мав свої традиції, шанував предків, у цій пошані виховували молоде покоління. Історичне становлення і розвиток української родини – це шлюбний союз чоловіка і жінки, як поєднання двох небесних світил – Сонця й Місяця та ясних зірочок – їхніх діточок.

З прийняттям християнства українська сім'я стала ще міцнішою й одухотворенішою. Родинне виховання піднялося на вищий щабель розвитку. Поширилися шкільництво й наука. Батьки шанобливо ставилися до письменства, книг, навчання у школі, до вчителя і привчали до цього дітей.

У цьому питанні важливо зосередити особливу увагу на долю української родини й домашнього виховання у ХХ ст. та представити бачення сучасної української родини та сім'ї у ХХІ ст.

Адже, у нових соціальних умовах родинна педагогіка повинна розв'язувати такі виховні проблеми (за В. Ликовим):

а) відновлення заповідей батьківської педагогіки:

- шанувати батьків, свою родину, знати та пам'ятати про свій родовід;
- слухатися старших членів сім'ї та близьких до неї людей;
- готувати дітей у соціальному й матеріальному плані до подружнього життя;

б) формування педагогічної культури батьків;

в) оволодіння батьками основами педагогічної майстерності.

Найважливішими функціями сім'ї є: репродуктивна, виховна, відновлювальна, емоційна і господарсько-споживча.

Репродуктивна полягає у відтворенні і продовженні роду; виховна передбачає прищеплення моральних норм підростаючому поколінню; відновлювальна передбачає підтримку здоров'я, життєвого тону, організації дозвілля, адже сім'я є місцем спокою та відпочинку і служить оздоровчим й відновлювальним середовищем, де будь-який її член розраховує на підтримку і турботу рідних та близьких. Для цього потрібна не тільки морально-психологічна підготовка, але і дотримання режиму праці та відпочинку, харчування тощо. Емоційна функція задовольняє потребу дитини у визнанні, турботі, любові, психологічному захисті. Господарсько-споживча функція сім'ї охоплює різні аспекти сімейних відносин. Це ведення домашнього господарства, формування бюджету сім'ї, керування сім'єю, розподіл сімейних обов'язків тощо.

Отже, сім'я як першоджерело кожної родини – це вагомий важіль у виховному становленні особистості дитини. У сім'ї дитина отримує

перші трудові навички, розвиває уміння цінувати і поважати працю старших, здобуває досвід турботи про батьків, рідних і близьких, навчається розумного споживання різних матеріальних благ, накопичує досвід бережливого ставлення до грошей.

Друге питання про народне дитинознавство треба характеризувати з погляду українців на дітей як майбутнє народу, нації, утвердження їхньої вічності. У центрі уваги українського дитинознавства – питання народжуваності в українській родині, родильні звичаї та обряди, стислий аналіз дитячої мови, народна характеристика дитини, вікова періодизація життя, навчання і виховання дитини; значення колискових пісень, дитячого фольклору, народна охорона дитинства, місце і статус дітей в українській сім'ї, взаємини дітей у сім'ї, обов'язки дітей.

Третє питання потребує висвітлення народної родинної педагогіки, основним осередком якої є родинне середовище, яке поєднує духовну спорідненість, кривний зв'язок, міжпоколінну взаємодію, динаміку в просторі і часі, специфічну субкультуру. Тут важливо зупинитися на духовності родинного середовища, в якому визначальними для дітей є мова народу, віросповідання, шанування пам'яті предків, пісенний і музичний фольклор, література та мистецтво, культура, національні звичаї, традиції.

Народна педагогіка надала слухні рекомендації та поради щодо єдності вимог з боку батьків, членів сім'ї до дитини. Дорослі повинні бути одностайними у вихованні дітей, у розвитку їхніх здібностей, уподобань та інтересів, у похвалах та покараннях. З цього приводу народ казав: «Коли батько каже «так», а мати – «сяк», росте дитина як будяк», «Біда тому дворові, де курка кричить, а півень мовчить», «Де багато няньок, там дитя каліка».

Неодноразово прослідковуємо і водночас засуджуємо у народній педагогіці «сліпу любов» батьків до дітей, натомість народна педагогіка, усілякими способами підтримує відносини любові й злагоди в сім'ї, родині, рекомендуючи батькам постулати, своєрідні правила, що передаються із покоління в покоління:

- дбати про дитину, люблячи її, але не пестити;
- піклуватися про дітей, але не потурати їхнім примхам;

- любити дитину, але вимогливою любов'ю;
- ставити вимоги до дитини, але поважати її честь і гідність (“Не кричи, а ліпше навчи”, “Учи дитину не страхкою, а ласкою”) [3].

Беззаперечними та традиційними для дітей завжди були авторитет і думка батька й матері. Авторитетом і оберегом у родині був не лише батько як захисник сім'ї і дітей, але й мати, яка виступала берегинею дому, носієм ніжності, турботливості, любові й гуманізму («Чоловік в сім'ї – голова, а жінка – душа», «Без господаря двір плаче, а без господині – хата») [9].

Не менш важливими були такі прояви – повага до батьків, старших у сім'ї – сестер, братів, дідуся і бабусі та інших членів роду, глибоке ставлення і пошанування до родовідних традицій, передача наступному поколінню родинних реліквій, знання свого родоводу не менше як до сьомого коліна.

Великий вплив на виховання у дітей поваги до батьків, старших у роду справляло спільне святкування родинних урочистостей і християнських свят (наприклад, Різдва Христового, Великодня тощо). Під час святкування та спільних трапез у родині батьки своєю поведінкою показували дітям об'єднання і порозуміння із усією ріднею – близькою і далекою, приклад взаємної любові, поваги і розуміння, чистоти взаємин. Такі родинні взаємини були для дітей не лише джерелом задоволення і втіхи, а й великої виховної сили.

Як переконаємось, народний педагогічний досвід акумулював достатньо засобів, спрямованих на виховання дітей у сім'ї, які з гордістю можемо передавати сучасним батькам за умови їхнього вдалого застосування та переосмислення.

Висвітлюючи четверте питання треба детально вивчити та опрацювати педагогічну деонтологію, яка є складовою народної педагогіки, побудована на морально-етичних засадах та виховних обов'язків батьків щодо виховання дітей. Основними складовими її є: рідна мова, пам'ять родоводу, наступність і спадкоємність поколінь, працьовитість, любов до ближнього, гуманні взаємини, шанобливе ставлення до батька, матері, землі, хліба; охорона честі родини; шанування народних звичаїв,

традицій, національної атрибутики, формування національної свідомості, добра і зла, культивування моральних чеснот, християнської моралі.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Випишіть основні складові ідеалу української сім'ї?
2. Розкрийте традиційні взаємини дітей у сім'ї. Назвіть обов'язки старших дітей щодо до молодших.
3. Випишіть основні традиції родичання в Україні та її ієрархію.
4. Розкрийте традиції родичання у вашій родині.
5. Охарактеризуйте народне дитинознавство як компонент етнопедagogіки.
6. Опишіть міжпоколінну взаємодію, що представляє родинна педагогіка?
7. Зробіть ґрунтовний аналіз основних складових народної деонтології?

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте українське родинознавство про сім'ю, рід, родину та їх значення у долі людини, народу, держави.
2. Висвітліть основні віхи становлення і розвитку української родини й батьківської педагогіки до ХІХ ст.
3. Висвітліть місце і статус дітей в українській сім'ї, родинному житті, трудовій діяльності?
4. Напишіть історію своєї родини.

Тема 4. Погляди українського народу на виховання дитини

1. Поняття про принципи народного виховання.
2. Провідні принципи родинного виховання (народності, наступності і спадкоємності поколінь, участі у праці, природовідповідності, культуровідповідності, самодіяльності, гуманізму тощо).
3. Методи родинного виховання, їхня класифікація за М. Стельмаховичем.

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. 54 с.
2. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самост. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимильдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 79 с.
3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. / Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.
4. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посібн. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.
5. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самостійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяря, 2003. 36 с.
6. Принципи народного виховання. URL: https://studopedia.com.ua/1_148182_printsipi-narodnogo-vihovannya.html.
7. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посібн. Київ : Знання, 1997. 230 с.
8. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібн. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.

2. Борисенко В.К., Гаврилук Н.К., Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. Київ : Знання-Прес, 1966. 160 с.
3. Бех І. Моральна самосвідомість особистості як предмет педагогічних зусиль В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2005. № 13. С. 13.
4. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.
5. Будник О. Особливості української етнопедагогіки. *Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій*, 2002. № 2. С. 11–118.
6. Ващенко Г. Народна пісня та етнопедагогіка України. *Народна творчість та етнографія*. 2001. № 1–2. С. 30–36.
7. Гончаренко С., Мальований Ю. Берегти і примножувати славні традиції української педагогіки. *Шлях освіти*. 1999. № 3. С. 44–48.
8. Горбенко С. Ідея народності в українській педагогіці : погляд у минуле на зламі тисячоліть. *Початкова школа*. 1999. № 7. С. 10–13.
9. Етнопедагогічний контекст професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах Прикарпатського регіону : навч.-метод. посібн. / за ред. Н.В. Лисенко ; АПН України ; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Київ – Івано-Франківськ, 2009. 344 с.
10. Євтух М.Б., Тхоржевський Т.Д. Українська етнопедагогіка в навчально-виховному процесі як проблема вищої педагогічної освіти України. *Вища і середня педагогічна освіта*. Київ : Знання, 1993. Вип. 16. С. 45–51.
11. Коба Л. Як виховували дітей східні слов'яни – предки українців. *Початкова школа*. 1994. № 4. С. 45–47.
12. Поради народної педагогіки батькам. URL: <https://familytimes.com.ua/vikhovannya/poradi-narodnoi-pedagogiki-batkam>

Мета – висвітлити основні принципи та чинники виховання дітей та їх вплив на формування особистості.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Розкриваючи перше питання, треба висвітлити, що етнопедагогіка як наука опирається на низку принципів – вихідних положень, які визначають вимоги до змісту, організації, методів та засобів виховного

процесу в сім'ї і ґрунтуються на узагальненому досвіді виховної діяльності батьків.

Принципи родинного виховання – це основні родинно-сімейні постулати, якими керуються родичі, батьки, і відповідно, діти.

У народній дидактиці вигаданих принципів формування особистості не буває. Вони повстали як узагальнення народної практики навчання і виховання, практичним шляхом на побутовій основі (табл. 1). Одним із перших з'явився *принцип природовідповідності*, за яким навчання необхідно проводити з урахуванням природи дитини, зокрема її особливої піддатливості до навчання.

Народна педагогіка не вирізняє головні та другорядні правила чи положення, а кожному із них виділяє окремішнє місце. До прикладу, особливо показовим в освітньому процесі є принцип наочності, роль якого в навчанні грандіозна. Але іноді вплив на почуття, сприйняття дітьми навчання може бути орієнтовним, а то й ілюзорним (“Чув дзвін, та не знає, де він”). Для усунення цієї проблеми важливо переконливо доводити та поєднувати суттєве пізнання з логічним.

Багатющий життєвий досвід народу, народна практика сформува-ли *принципи*, що стосуються процесу *виховання*, його змісту та методів організації. Адже дитина – це Боже творіння, її слід плекати, доглядати, оберігати, захищати та дбати про її ніжну душу, не дозволяти їй приниження чи глузування над нею. Етнопедагогіка увиразнила такі вагомні для виховання дітей принципи:

1. *Принцип гуманізму* – це прояв любові у ставленні та вихованні до дітей. З цього приводу, народ казав: “Діти – як квіти: полий, то ростимут”.

2. *Принцип народності* – передбачає виховання дітей на народних важелях: звичаях, традиціях, віруваннях, культурних досягненнях, ідеалах, досвіду та світогляду українського народу, вміння примножувати добро і працювати задля добра неньки-України.

Таблиця 1. Принципи родинного виховання

№ з/п	Принцип	Прислів'я
1	<i>принцип природовідповідності</i>	<p>“Гни дерево, поки молоде, вчи діт ей, поки малі”</p> <p>“Тоді вчи, як упоперек на лавці лежить, а як уздовж ляже, тоді вже не навчиш”</p> <p>“Чого Івась не навчиться, того Іван не знатиме”</p> <p>“Коли дитину не научиш у пелюшках, не научиш у подушках”</p>
2	<i>принцип вікових та індивідуальних особливостей</i>	<p>“Всяк розумний по-своєму: один спершу, а другий потім”</p> <p>“Син мій, а розум у нього свій”</p> <p>“Що голова, то розум”</p>
3	<i>принцип наочності</i>	<p>“Краще раз побачити, ніж сто разів почути”</p> <p>“Око бачить далеко, а думка ще далше”</p>
4	<i>принцип науковості</i>	<p>“Наука в ліс не веде, а з лісу виводить”</p> <p>“Чим більше науки, тим довші руки”</p> <p>“Той дає раду, хто знає правду”</p> <p>“Де більше науки, там менше муки”</p>
5	<i>принцип міцності навчання</i>	<p>“Що в молодості навчишся, то на старість як знайдеш”</p> <p>“Учись замолоду – пригодиться на старість”</p> <p>“Учись – на старість буде як знахідка”</p>
6	<i>принцип свідомості й активності</i>	<p>“Хто думає, той і розум має”</p> <p>“Треба розумом надт очити, де руки не візьмуть”</p> <p>“І сила перед розумом никне”</p> <p>“Поки не впрієш, доти не вмієш”</p> <p>“Говори мало, слухай багат о, а думай ще більше”</p> <p>“Не на користь книжку читати, коли вершки лише хапати”</p>
7	<i>принцип зв'язку навчання з життям</i>	<p>“Губами говори, а руками роби”</p> <p>“Треба нажитися, щоб з криниці напитися”</p> <p>“Потрібно учитися, завжди пригодиться”</p>
8	<i>принцип вимогливості</i>	<p>“Пусти дітей на волю, сам будеш в неволі”</p> <p>“Дитині волі не давай”</p> <p>“Коли хочеш з доні молодиці, то держи в Єжових рукавицях”</p>

Принцип народності зобов'язує всіх українців досконало володіти українською мовою, усіма жанрами і видами українського народного мистецтва, ремесла, господарювання, знати український фольклор, прагнути опанувати народні знання, народну педагогіку, вірування народу, морально-етичні норми.

3. *Принцип зв'язку виховання з життям* – це прищеплення дітям працелюбності і налаштованість до умов реального життя, шляхом виховання людяності, доброзичливості, щирості та порядності.

4. *Принцип наступності та спадкоємності поколінь* – означає передачу молоді усіх життєвих цінностей: досвіду, знань та умінь, піклування про старше покоління, прищеплення моральної культури, вірування тощо. Сімейний закон – передача спадкоємності, звичаїв та традицій народного виховання.

5. *Принцип участі в праці* – основа майбутнього становлення дитини як особистості через прищеплення їй любові до праці. Залучення з ранніх років дітей до посильної праці у сім'ї є невід'ємним атрибутом народного виховання.

6. *Принцип культуровідповідності* передбачає уведення дитини до національної культури, вироблення культури поведінки, компетенції у різних сферах: музиці, етиці, естетиці, мистецтві загалом.

7. *Принцип самодіяльності* – особистісний прояв до різних самостійних ініціативних дій дитини.

8. *Принцип педагогічної компетентності батьків*. Обізнаність батьків з народною педагогікою, теорією виховання, антропологічними науками.

9. *Принцип систематичності і послідовності* у виховному процесі відіграє особливе значення.

10. *Принцип єдності вимог і поваги до особистості* [6].

Друге питання торкається методів родинного виховання, оскільки родина – еталон та взірць моральних чеснот, дій, вчинків, місце пізнання звичаїв, обрядів, традицій роду, а також місце відпочинку, родинного святкування та прищеплення норм поведінки і культури загалом.

Таблиця 2. Методи родинного виховання

№ з/п	Метод, прийом, правило виховання	Прислів'я
1	<i>приклад</i>	“Добрий приклад кращий за сто слів” “Бурчання наскучить, приклад научить”
2	<i>вимога</i>	“Шануй батька й матір” “Поважай старших”
3	<i>турбота</i>	“Діти – не поле засіяне, їх треба доглядати” “Умів дітей родити, уміє і навчити”
4	<i>переконання</i>	“Добрі діти доброго слова послухаються, а лихі й дрючка не бояться”
5	<i>громадська думка</i>	“Раз на віку спіткнешся, та й то люди бачать” “Хоч ганьба очі не виїсть, але не дає між люди показатися”
6	<i>привчання до праці</i>	“Людина виховується в праці, через працю і для праці” “Вік живи, вік учись і вік трудись” “Не вчись, котику, красти, а вчися робити, черевики шити” “Бджола мала, а й та працює” “Людина свою долю працею кує”
7	<i>похвала, заохочення, стимулювання</i>	“Боги й діти живуть там, де їх хвалять” “Лагідні слова роблять приятелів, а гострі – загяють ворогів” “Добрим словом мур проб'єш, а лихим і у двері не ввійдеш” “Учи дітей не страхом, а ласкою” “Перехвалити – як пересолити”
8	<i>покарання</i>	“Отець по-батьківськи поб'є, по-батьківськи й помилує” “Злість – погана порадиця” “Дитину вчи не штурханам, а добрими словами” “Як слово не поможе, то й кий не дошкулить”
9	<i>молитва та святі тайни (сповідь та причастя)</i>	“Хто чисте сумління має, той спокійно спати лягає” “Найкращий контроль – власна совість”

Для успішного родинного виховання необхідно керуватися відповідними методами впливу на дітей. Найбільш використовуваними серед батьківства у вихованні власних дітей є такі методи родинного виховання: переконання, організації життєдіяльності дітей, стимулювання культурної поведінки. Не менш важливими є молитва та святі тайни (сповідь та причастя). Їхній детальний аналіз потребує самостійного вивчення та опанування ними. Зазначена вище група методів виконує функцію педагогічної профілактики, запобігаючи негативним діям дитини, формує правильне мислення, шляхетні вчинки.

Важливими серед виховних методів є схвалення, змагання, сугестія, заохочення та покарання (табл. 2).

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Випишіть завдання-принципи родинного виховання (за М. Стельмаховичем): натуралізм, раціоналізм, гуманізм, соціалізація, етнізація та духовність. Наведіть конкретні приклади з їх врахуванням та впливом на виховання дітей.

2. Розкрийте методи релігійного впливу – молитва, сповідь, причастя (М. Стельмахович). Охарактеризуйте доцільність їх використання в умовах ЗДО?

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте провідні принципи народного виховання.

2. Доведіть важливість принципів родинного виховання для становлення поглядів дитини-дошкільника.

3. Висвітліть методи родинного виховання, виділіть основні з них.

Тема 5. Основні чинники виховання

1. Народ про основні чинники формування особистості (спадковість, середовище, виховання прикладом).
2. Самовиховання.
3. Роль і значення народних свят, обрядів, символів у вихованні дітей дошкільного віку.

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. 54 с.
2. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самост. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимильдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 80 с.
3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.
4. Народні символи України. URL: <https://sites.google.com/site/simvolikaukraienciv/narodni-simvoli-ukraieni-1>.
5. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посібн. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.
6. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самостійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяр, 2003. 36 с.
7. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посібн. Київ : Знання, 1997. 230 с.
8. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібн. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.

2. Борисенко В.К. Сімейний побут і звичаї українського народу / В.К. Борисенко, Н.К. Гаврилюк, О.М. Кравець. Київ : Знання-Прес, 1966. 160 с.

3. Бех І. Моральна самосвідомість особистості як предмет педагогічних зусиль В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2005. № 13. С. 13.

4. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.

5. Будник О. Особливості української етнопедагогіки. *Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій*, 2002. № 2. С. 11–118.

6. Бур'ян Л.І. Формування творчої особистості засобами етнопедагогіки : методична робота. *Все для вчителя*. № 15. 2010. С. 18–23.

7. Гончаренко С., Мальований Ю. Берегти і примножувати славні традиції української педагогіки. *Шлях освіти*. 1999. № 3. С. 44–48.

8. Горбенко С. Ідея народності в українській педагогіці : погляд у минуле на зламі тисячоліть. *Початкова школа*. 1999. № 7. С. 10–13.

9. Поради народної педагогіки батькам. URL : <https://familytimes.com.ua/vikhovannya/poradi-narodnoi-pedagogiki-batkam>.

Мета – висвітлити основні чинники формування особистості та показати вплив символів на виховання дошкільників.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Перше питання потребує загальної характеристики основних чинників формування особистості (спадковість, середовище, виховання).

Найперше, що впливає на розвиток дитини – це *спадкові особливості*, а саме задатки до інтелектуальних здібностей. Спадкові здібності можливі лише за умов їх розвитку, скоріш за все успадковуються задатки до якогось виду діяльності. Звісно, якщо ж їх не віднайти та не розвивати, то закладені природою передумови не будуть дієвими і працювати.

Існує думка, що у дитини є два види задатків: а) індивідуальні задатки передбачають розумову діяльність та працездатність дитини; б) загальнолюдські – це для всіх однакові умови їх розвитку. Науковці також виділяють поняття здібностей у дитини до якогось конкретного

виду діяльності. Здібності – це індивідуальні властивості, якості та особливості дитини, які є виявом творчості чи проявом таланту до різних видів діяльності. Найвищим рівнем здібностей вважають такий феномен як геніальність та талант. Отже, успадковувати можна задатки, а здібності розвивати протягом життя.

Надзвичайно потужний вплив на формування особистості дитини має *середовище*. Середовище – це все те, що нас оточує, що впливає на становлення, розвиток і формування особистості дитини.

Особливий вплив на формування особистості дитини має найближче оточення, де черпаються ази спілкування, опановуються стосунки з найближчими людьми – рідними, ровесниками, сусідами, навчаються жити з людьми і для людей, любити свою націю та поважати інші народи.

Традиційно середовище поділяють на сімейне і соціальне. Соціальне середовище максимально прищеплює загальні цінності, знайомить із світом, його правилами, а сімейне, як мікросередовище, значним чином впливає на розвиток дитини за допомогою сім'ї, ЗДО, школи, друзів, рідних, близьких, формує особистість.

Виховання – це процес соціалізації дитини через систематичне вправляння дій дитини. Завдяки йому (вихованню) є можливість коригувати поведінку та дії вихованця, контролювати та корегувати наслідки негативного спрямування, конструювати подальшу педагогічну стратегію і тактику. Робота вихователя загалом полягає у цілеспрямованому керуванні особистісним розвитком вихованця шляхом впровадження цілісної системи виховання.

Друге питання торкається самовиховання особистісного контролю як над собою, своїми діями та вчинками, так і над усуненням недоліків. Самовиховання – це формування ціннісно-важливих якостей: свідомості, волі, уваги, мислення та уяви. Вихователеві треба звертати увагу на те, що дитину важливо навчити самокритики, самонаказу, самонавіювання, самоконтролю, самостимулюванню, самопідбадьорювання, самозаохочення, самопокарання.

Самовиховання – це є постійний вишкіл над собою, що вимагає зусиль і праці. Самовиховання – це єдність усіх його напрямів (фізично-

го, трудового, розумового, морального, естетичного). У цьому питанні необхідно детально розкрити кожний виховний аспект, відзначивши роботу над виробленням самостійності, волі, духу дитини-дошкільника.

Розгляд *третього питання* варто розпочинати із того, як організувати народознавчу роботу у сучасних ЗДО, адже вихователі повинні сприяти формуванню у дошкільників таких народознавчих понять, як традиції та звичаї народу, національний одяг українців, національні прикраси; розвитку трудових навичок: розписування писанок, плетіння віночків, виготовлення саморобних іграшок.

У закладах дошкільної освіти важливим є ознайомлення дошкільників з традиціями українського народу, українським народним мистецтвом. Сюди належать писанкарство, вишивання, плетіння, гончарство, через що у вихованців формується любов до роду, народу, традицій тощо. Значущим є ознайомлення із українською національною символікою, яка прищеплює любов до Батьківщини.

Освітній процес у ЗДО має бути просякнутий народознавчою роботою і потребує висвітлення виховних традицій українського народу шляхом залучення вихованців до організації та проведення свят. Усі свята історично склалися, мають поділ за порами року. І тут закладено народну мудрість, викликану звичаєвою обрядовістю, традиціями українського народу.

Сьогодні сучасні ЗДО не полишають дитячої сцени без таких народних свят та обрядів: восени – Покрови, Свята Врожаю; взимку – Андрія, Миколая, Різдвяні свята, Стрітіння; навесні – Великодні свята, ведення веснянок, хороводів; влітку – Зелені Свята, Івана Купала, обжинки, Спаса.

Нині як ніколи актуальним є знайомство дошкільників із народною символікою України як неоціненною духовною спадщиною українського народу. Символіка – це український народний атрибут, її використовують у легендах, на рушниках, сорочках (рослинні та тваринні) символи, у народно-пісенній творчості, при розписуванні посуду, хат, печей, особливо писанок.

Давні народні символи – це насамперед обереги: батьківська хата, материнська колискова пісня, святий хліб, хрест, молитва, крашанка,

вишитий рушник, вишита сорочка, верба, калина, барвінок, обручка, вінок, лелека. Не менш важливими були вітання і побажання добра, щастя у привітаннях чи прощанні українців. Саме завдяки цим великомогоутнім символам український народ зберіг історію роду, народу, пісню, легенди, звичаї, традиції як святині.

Детальніше ознайомитися із народною символікою можна за джерелом [4].

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Навести приклади виховання дівчаток і хлопчиків з фольклорного матеріалу, художньої літератури.
2. Як народна творчість (фольклор) засуджує негативні моральні явища в громаді? Які це явища?
3. Знайти позитивні й негативні приклади з практики народних учителів, а отже, й народної педагогіки.
4. Одяг українців, його форми, традиційність, мода, естетика.
5. Народний рушник, його естетичне та педагогічне значення.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Визначте та опишіть особливості спадковості, середовища і виховання як основних важелів впливу на формування особистості вихованців.
2. З'ясуйте сутність та значення процесу самовиховання.
3. Опишіть значення народних свят та обрядів, висвітліть народні символи, визначте їх вплив на виховання дітей дошкільного віку.

Тема 6. Головні напрями народно-педагогічного виховання дитини. Народний досвід духовно-морального виховання дитини

1. Народний досвід духовно-морального виховання дитини. Суть понять «моральне виховання, «моральна свідомість», «моральні почуття», «моральні якості», «моральна поведінка».

2. Засоби і методи морального виховання: праця, слово (народні приказки і прислів'я, казки, анекдоти, легенди, думи, народні пісні), народні традиції, обряди, звичаї, національна символіка, гра, засоби релігії тощо.

3. Поведінка людини як основний критерій оцінки моральної вихованості (на прикладах фольклору).

4. Єдність морального виховання з іншими складовими виховання.

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. 54 с.

2. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самост. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимильдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 80 с.

3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.

4. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посібн. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.

5. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самостійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяр, 2003. 36 с.

6. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посібн. Київ : Знання, 1997. 230 с.

7. Сявак Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібн. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.

2. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.

3. Євтух М.Б., Тхоржевський Т.Д. Українська етнопедагогіка в навчально-виховному процесі як проблема вищої педагогічної освіти України. *Вища і середня педагогічна освіта*. Київ : Знання, 1993. Вип. 16. С. 45–51.

4. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання. Прес, 2001. С. 516–535.

Мета – висвітлити головні напрями народно-педагогічного виховання дитини та показати їх вплив на формування особистості.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Перше питання треба висвітлювати у світлі формування фундаменту духовності, у прояві любові до інших, взаємин з оточуючим світом.

У дошкільному дитинстві духовно-моральне виховання є базовим і побудоване на формуванні світогляду вихованців, загального фізичного та психічного розвитку, громадянської позиції, етичного і естетичного підґрунтя, розвитку інтелектуального потенціалу й емоційного стану.

Як показує народна практика, духовно-моральні засади виховання закладаються у сім'ї. Тому батьки мають сприяти прищепленню дітям соціальних норм та моральних взірців поведінки для наслідування.

Моральне виховання – виховна діяльність, яка своєю метою передбачає розвиток моральних почуттів у вихованців, формування моральних якостей та навичок поведінки на основі засвоєння народних ідеалів, норм моралі, із залученням їх до практичної діяльності.

Моральна свідомість – це регулятор діяльності дітей у вигляді сформованих певних уявлень, понять, які свідчать про моральну сторону дій дитини у прищепленні їм моральних цінностей.

Моральні почуття – це внутрішні чинники та показники моральності, які проявляються у поведінці дитини.

Обов'язок рідних, батьків – сприяти формуванню моральних звичок поведінки як у дитячому колективі, так і в сім'ї, суспільстві, які відповідають вимогам суспільної народної моралі. Формування моральності загалом є необхідним фундаментом у створенні ореолу повноцінної особистості і водночас доброзичливості до інших членів суспільства, що робить людину Щасливою.

У другому питанні важливо проаналізувати засоби і методи морального дошкільного виховання (табл. 3). Основним видом

Таблиця 3. Засоби і методи виховання

№ з/п	Засоби і методи	Прислів'я та приказки / назви
1	<i>праця</i>	“Бджола мала, а й та працює” “Без охоти нема роботи” “Де руки й охота, там скоро робота” “Добрий початок – половина діла” “Маленька праця краще за велике безділля” “Поки не упріти, доти не вміти” “Старається як мурашка” “Треба нахилитися, щоб з криниці водиці напиться” “Хто багато робив, той багато знає” “Хто любить працю, той любить життя”
2	<i>гра, забава</i>	“Дражнилки”, “Лічилки” “Гуси, гуси, додому”, “Панас” “Подоляночка”, “Вербовая дощечка” “Журавель”, “Сірий вовк”
3	<i>традиції, звичаї</i>	святкування Різдва, Великодня народні пісні (веснянки, колядки, колискові, обжинкові...)
4	<i>релігія</i>	богослужіння, молитва, піст, сповідь, храмові свята, обітниця, хрещення, шлюб
5	<i>народне мистецтво</i>	ремесла, писанкарство народна символіка, орнаменти, народна іграшка, вишита сорочка (народний одяг)
6	<i>природа</i>	рослини (калина, верба), тварини, рідний пейзаж, гори, рівнини

діяльності людини є праця, і саме вона служить формуванню моралі та моральної свідомості особистості. Праця є критерієм у виробленні чистої совісті, честі, гідності та й усіх інших моральних цінностей.

Народне виховання ґрунтується також на національних традиціях і звичаях. Своєрідним є вплив національного одягу та прикрас, дотримання звичаєвості під час святкування різних плодів (розписування писанок, плетіння віночків, виготовлення саморобних іграшок тощо).

Народне ужиткове мистецтво, своєю чергою, є неоціненним скарбом для пізнання духовності українців. Сюди відносимо писанкарство, вишивання, через що формується любов до роду, народу, традицій тощо. Значущим є ознайомлення із українською національною символікою, яка прищеплює любов до Батьківщини.

Третє питання треба висвітлювати, опираючись на взірці моральної вихованості, що презентують «правильні», доречні форми поведінки людини. Легенди, казки, пісні, думи презентують якості героїв, котрі варто наслідувати або уникати. Навколишнє середовище для дитини, найближче оточення, рідна природа є тим єством, яке наповнює серце й душу, виховує почуття, надає уявлення, формує поведінку, запускає механізм морального виховання.

Кожен із засобів по-різному впливає на вихованців, рівень їх загального й інтелектуального розвитку, формує спектр різноманітних якостей і цінностей особистості (моральні, національні, громадянські, сімейні, особистісні тощо) (табл. 4).

Методи виховання – це напрями, способи досягнення чітких орієнтирів у вихованні моральності дошкільника. Методи групують за такими трьома напрямками:

– методи формування моральної поведінки: вправи, доручення, вимога, виховують ситуації;

– методи формування моральної свідомості: пояснення, умовляння, навіювання, прохання, етична бесіда, приклад;

– методи стимулювання діяльності вихованців: заохочення, змагання, схвалення, нагородження, суб'єктивно-прагматичний.

Таблиця 4. Слово як засіб морального виховання

№ з/п	Засоби	Прислів'я та приказки / назви
1	народна казка	“Батько та син”, “Біда”, “Бідний вовк” “Бідняк і чарівна пташка”, “Вірний товариш” “Ворона та її діти”, “Вовк і кобила” “Гай-гай”, “Горобець-молодець”, “Два вовки” “Два брати”, “Дванадцять синів і одна дочка” “Дід, баба та курочка ряба”, “Журавель та лисиця” “Заєць і жаба”, “Золота пшениця”, “Івасик-Телесик” “Іван-Царевич і красна дівиця – ясна зірниця” “Їжак та заєць”, “Кирило Кожумяка” “Колобок”, “Котигорошко”, “Коза-Дереза” “Кривенька качечка”, “Лебідь, шука і рак” “Лисичка сестричка і вовк-панібрат” “Лисиця та рак”, “Лисиця-кума” “Матері свої діти найкращі”, “Мудрий Іванко” “Названий батько”, “Неслухняний хлопчик” “Ох!”, “Пан-Коцький!”, “Ріпка”, “Рукавичка” “Солом'яний бичок”, “Три бажання”, “Три брати” “Убогий та багатий”, “Царівна-жаба” “Щастя і біда”, “Язикат а хвеська”, “Яйце-райце”
2	міф, легенда, переказ, дума	“Про зоряний віз”, “Де взялися запорожці?”, “Про створення землі”, “Про щастя”, “Про долю” “Козак Голота”, “Маруся Богуславка”
3	загадка	Мовчить, а розуму навчить (<i>книга</i>) Хто двічі платить? (<i>скутий</i>) Що є найбільшим скарбом людини? (<i>розум</i>) Що найбільше цінує людина? (<i>те, що втратила</i>)
4	прислів'я, приказки	“В чужому домі будь привітний, а не примітний” “Вмій пожартувати, та знай, коли перестати” “Говорить прямо, а робить криво” “Не роби комусь, що собі не мило”

Практично всі методи морального виховання дошкільників застосовуються комплексно, розпочинаючи із пояснення, вправ та постійного заохочення.

У четвертому питанні варто зосередитися на взаємозв'язку різних напрямів виховання, доводячи важливість поєднання одних і тих самих методів і засобів виховного впливу. Особливу увагу варто

звернути на непорушність і абсолютність духовно-моральних цінностей та постулатів, котрі повинні регулювати поведінку людини.

Студенти мають віднайти різноманітні морального характеру педагогічні ситуації в колективі, сім'ї, приговоренні з батьками вихованців, обґрунтувати їх і застосувати до них конкретний виховний метод, з'ясувати у чому сутність та єдність морального виховання з іншими складовими виховання.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Складіть таблицю народних висловів про мораль та етику, їх роль у житті суспільства, народу, держави, особи.

2. Укладіть таблицю з народними приказками і прислів'ями, казками, анекдотами, легендами, думами, народними піснями, народними традиціями, обрядами, звичаями, національною символікою, засобами релігії. Охарактеризуйте доцільність розказування казок для дітей дошкільного віку в умовах ЗДО?

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте духовно-моральне виховання дитини у поглядах народу.

2. Охарактеризуйте засоби і методи морального дошкільного виховання. Виділіть та деталізуйте важливі із них.

Тема 7. Піклування народу про здоров'я та фізичний розвиток дітей

1. Народ про здоров'я людини. Дитячий фольклор про ідеал фізичної сили та досконалості.
2. Ставлення українців до фізичного виховання.

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. 54 с.
2. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. Львів : Українські технології, 2001. 56 с.
3. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самост. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимильдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 80 с.
4. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.
5. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посібн. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.
6. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самостійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменярь, 2003. 36 с.
7. Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський: біля джерел української тіловиховної і спортової традиції. *Вісник НТШ*. 2016. Ч. 55. С. 61–64.
8. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посібн. Київ : Знання, 1997. 230 с.
9. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібн. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.

2. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.

3. Етнопедагогічний контекст професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах Прикарпатського регіону : навч.-метод. посібн. / за ред. Н.В. Лисенко ; АПН України ; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Київ – Івано-Франківськ, 2009. 344 с.

4. Євтух М.Б., Тхоржевський Т.Д. Українська етнопедагогіка в навчально-виховному процесі як проблема вищої педагогічної освіти України. *Вища і середня педагогічна освіта*. Київ : Знання, 1993. Вип. 16. С. 45–51.

Мета – охарактеризувати систему фізичного виховання дітей у поглядах народу.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Перше питання вимагає не лише сформулювати погляди дітей щодо спадщини національної культури народу, чи ознайомити з природою рідного краю, довкіллям, тваринним та рослинним світом України, а й виділити особливості впливу дитячого фольклору на фізичний розвиток і виховання дітей.

Дитячий фольклор – це суміш усної народної творчості, яка побутує з ранніх років у сім'ї, функціонує у дитячому середовищі і призначена для дітей. Це лічилки, дражнилки, скоромовки, утішки, заклички, примовки, кричалки, колискові пісні, забавлянки, загадки, казки.

Палітра фольклорних творів є надзвичайно великою, звідки розуміємо силу впливу слова на становлення та формування дошкільника. Адже фольклор українського народу різноманітний і об'ємний, містить багатюще джерело мудрості народу, розширює й збагачує внутрішній світ дитини. З цього приводу народ склав чималу кількість прислів'їв та приказок (табл. 5):

Таблиця 5. Прислів'я та приказки про фізичне виховання та здоров'я

<p>Прислів'я та приказки про фізичне виховання та здоров'я</p>	<p>“Як дитина бігає і грається, так їй здоров'я усміхається”</p> <p>“Без здоров'я немає багатства”</p> <p>“Нема щастя без здоров'я”</p> <p>“Здоровий як вода”, “Здоровий як дуб”</p> <p>“В здоровому тілі – здоровий дух”</p> <p>“Все можна купити – тільки здоров'я ні”</p> <p>“Горе стихає, а здоров'я зникає – і радість минає”</p> <p>“Здоровий хворого не розуміє”</p> <p>“Здоровому все здорово”</p> <p>“Здоровому все на здоров'я йде”</p> <p>“Здоров'я за гроші не купиш”</p> <p>“Здоров'я – найдорожчий скарб”</p> <p>“Найбільше щастя в житті – здоров'я”</p> <p>“Той здоров'я не цинить, хто хворий не був”</p>
---	--

Народ особливе значення приділяв здоров'ю і вважав його найвищою цінністю. У найдавніших українських колядках, співанках, веснянках, піснях завжди були присутні аспекти здорових побажань іншим людям. В українського народу зберігся звичай вітатися і прощатися зі словами: “Дай Боже здоров'я” або ж “Дай Боже щастя”.

Увага до фізичного здоров'я в українських дітей закладалася ще з давніх часів. Українську еліту формували лицарі, які характеризувалися мужністю, дужістю, величчю і мали фізичну досконалість. Для фізичного виховання дітей важливим було ознайомлення із народними іграми, різними вишколами та гартуванням, щоденною посильною фізичною працею.

З давніх-давен діти виконували посильну працю, фізично загартовувалися, грали в різноманітні ігри на швидкість, витривалість, кмітливість та винахідливість, при тому використовували дитячий фольклор (скоромовки, лічилки, дражнилки, мирилки та ін.).

Студентам необхідно віднайти спектр скоромовок про здоровий спосіб життя українців та низку народних ігор для вихованців різних вікових груп ЗДО тощо. Деякі з яких ми нижче наводимо у таблиці 6.

Таблиця 6. Дитячий фольклор про ідеал фізичної сили та досконалості

Скоромовки

Босий хлопець сіно косить,
Роса росить ноги босі.

Бурі бобри брід перебрели,
Забули бобри забрати торби.

Дзижчить над житом жвавий жук,
Бо жовтий він вдягнув кожух.
Жовтий жук купив жилет,
Джемпер, джинси та жакет.

Ішов хлопець із ярмарку, по колоді через воду.
Тільки став він на колоду, бовть у воду.

Коса косить - бруса просить,
Косар Герасим погострив — клин окосив

Ти, малий, скажи малому
Хай малий малому скаже,
Хай малий теля прив'яже

Туман в траві стеріг отару,
Не дасть отару на поталу.

У сучасному суспільстві здоров'я залишається не лише фундаментом у житті людини, а й займає пальму першості, сьогодні це ще й естетична індустрія.

У другому питанні важливо наголосити про важливість праці для життя людини. Без праці людина занепадає, опускає руки і навіть деградує. Спроби уникнення продуктивної праці призводять до негараздів як для самої людини, так і для суспільства.

У процесі фізичної праці в дітей розвиваються координація рухів, моторика пальців, сила, кмітливість, винахідливість, витривалість. У сім'ї батьки з перших кроків залучали дитину до посильної елементарної праці із самообслуговування, у догляді за тваринами чи рослинами тощо. Найкраще така трудова діяльність розвивалася через гру. Діти

робили перші спроби замісити, заварити, зібрати, почистити, прибрати, віднести, принести, готувати їжу, підмітати. Так вироблялася любов та шана до праці.

Однією із перших у діяльності дітей виступила гра, а саме *рольова гра*. Наступними були *рухливі ігри*, які народ поділяв на: ігри сюжетного та ігри несюжетного характеру. Власне, сюжетні ігри містять сюжет та окреслені дорослими правила. Сюжети відображають різні трудові дії, рухи і звуки тварин, птахів, транспорту тощо. Ці ігри використовують у всіх групах дітей ЗДО. Несюжетні – це біг-перебіжки, “лапанки”, хованки та ін. ігри, які не містять конкретного змісту.

Рухливі ігри розрізняють за змістом: ігри з бігом, стрибками, метанням. Ці ігри пов’язані з виконанням конкретного рухового завдання і потребують від дітей самостійності прийняття рішень, швидкості, спритності, орієнтирів у просторі. У дошкільному віці використовуються рухливі ігри з елементами змагання (індивідуального і групового), наприклад: «Чия ланка швидше збереться», «Хто перший через обруч перескаче до прапорця» та ін. Змагальні елементи мотивують до більш активної участі у виконанні рухових завдань, наприклад, гра “Біг у мішках”, коли в грі беруть участь лише два учасники, а інші є вболівальниками.

Отож, рухливі ігри значною мірою сприяють вихованню таких фізичних якостей: сили, витривалості, швидкості, спритності, гнучкості, які комплексно впливають на фізичний розвиток вихованців.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Охарактеризувати роль рухливих ігор, забав, змагань для фізичного розвитку дітей і молоді.

2. Дослідити, як у художній літературі XIX ст. відображено ставлення трудівника до багатства, до багатих, бідних. Коли й за яких умов зародилася ворожнеча між бідністю й багатством? Як це відобразилося в етнопедагогіці.

3. Як у фольклорі відображено боротьбу за фізичне здоров’я людини?

4. Які народні ігри спрямовані на фізичний розвиток дітей, юнаків?

5. Дослідити причини довголіття й доброго здоров'я людей свого краю, села, міста. Що сприяло цьому явищу?

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте дитячий фольклор, його змістові складові.

2. Висвітліть фізичний розвиток дітей, проаналізуйте ігрову діяльність, яка найбільше впливає на фізичне здоров'я вихованців.

Тема 8. Народні традиції прилучення дітей та молоді до прекрасного

1. Культ краси в житті українців. Гармонійний зв'язок народної естетики й моралі.

2. Дитячі ігри й іграшки як засоби естетичного впливу на дошкільника.

3. Вплив різних видів мистецтв на естетичне формування людини: образотворчого, декоративно-прикладного, музичного, танцювального, пісенного тощо.

Література

Базова:

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. 54 с.

2. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самот. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимильдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 80 с.

3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.

4. Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посібн. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.

5. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самостійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяр, 2003. 36 с.

6. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : методичні матеріали для самостійної роботи студентів (для студентів ОКР «Бакалавр» напряму підготовки «Дошкільна освіта»). Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. 99 с. С. 59–60.

7. Побірченко Н.С. Дитяча гра та іграшка в етногеографічній спадщині членів українських громад другої половини ХІХ – початку ХХ століття. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. LXVIII. С. 47–53.

8. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посібн. Київ : Знання, 1997. 230 с.

9. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібн. Львів : Основа, 2002. 159 с.

Додаткова:

1. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.

2. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.

Мета – висвітлити народні традиції прищеплення естетичного виховання дітям за допомогою різних видів мистецтв.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

У першому питанні треба ствердити, що уся діяльність дитини повинна бути оповита красою, містити елементи прекрасного, що постає неможливим без естетичної вихованості дитини. Сучасному вихователю у щоденній праці важливо помічати елементи краси, впорядкованості, гармонії, міри, навчаючи та надихаючи своїх вихованців прекрасного, високого, дивовижного, а також привчені маючи вміння помічати, захоплюватися, надихатися красою природи, побуту, мистецтва.

Краса – це яскраві моменти, світло, що освітлює весь світ навколо. Метою естетичного виховання дошкільників є опанування елементів краси, прекрасного, можливість пізнавати ази високого та піднесено-красивого, що формує високий рівень естетичної культури особистості.

Першим естетичним середовищем є місце, де народжується і зростає дитина – сім'я, соціалізується, формується як особистість. Саме у сім'ї закладаються естетичні цінності, відбувається знайомство із художньою культурою, мистецтвом. Пізнавальні цілі формуються в ігровій та трудовій діяльності. Далі ознайомлення з прекрасним відбувається у всіх наступних соціальних інституціях: ЗДО, ЗСО, позашкільних закладах, ЗВО та ін.

Усна народна творчість володіє надпотужним потоком енергії українського народу і є багатющим джерелом пізнання азів культурного пласту у становленні особистості дошкільника. У ній відкривається животворний потік народу, його історія, мова, культура, побут українців, трудова діяльність, естетика, моральні засади та глибока народна мудрість. Як зазначала науковець Т. Пантюк, український фольклор є багатий на різноманітні дитячі забавлянки, починаючи від колисанок, прислів'їв, лічилок, загадок, приказок, закінчуючи дражнилками й мирилками [6, с. 59].

Адже з народження дітям розпочинають співати народні колисаночки, колискові пісні, що сприяють фізичному здоров'ю та позитивному настрою й росту.

Як відзначав М. Стельмахович, народні колискові пісні – це любов до рідної хати, землі, батьків, мови, праці народу, поваги до старших.

Коліскові пісні – милозвучні для слуху, приємні для психологічного сприйняття, їх зміст доступний, містять зрозумілі образи та ліричну мелодію, пов'язані з трепетним виконанням матір'ю чи батьком, близькими людьми. Колисанки, колискові своєю пестливою мовою збагачують словник дітей: моє дитятко, рученьки, ніженьки, голівонька та ін. Мова цих пісень лагідна, відповідно налаштовує на дрімоту та сон.

Такі пестливі пісні у ЗДО використовують у дидактичних іграх: «Покладемо Ганусю спати», «Оксанка хоче спати» та вивчають з дошкільниками на музичних заняттях. Діти вчаться вкладати ляльку у колиску, її заколисувати при тому виконують колискову. Старші дошкільники разом з вихователями організують вечори українських колискових пісень, вчаться гойдати, вкладати, пестливо співати для ляльок та тварин (наприклад, мишок, зайчиків) проводять інсценізації.

Першими є *словесно-рухові ігри* дітей, а саме *потішки* з пальчиками, ручками, ніжками, *пестушки* з іграшками, різними предметами, *забавлянки*. Їхньою метою є розвиток моторики, дрібних м'язів рук дитини. Наприклад, цінними для дітей є **народні забавлянки**, які відбуваються у таких формах, як інсценування та драматизація (табл. 7).

Таблиця 7. Забавлянки

<p>Забавлянки (ігрова діяльність)</p>	<p>«Ладусі-ладусі» «Наш хлопчик» «Печу, печу хлібчик» «Тосі-тосі»</p>
<p>Забавлянки (із залученням різних частин тіла)</p>	<p>«Іде коза рогата» «Водичко, водичко»</p>
<p>Забавлянки (на трудову тематику)</p>	<p>«Сорока-ворона», «Гу-гу-гу, гу-гу-гу» «Два півники» «Столярики-молодці» «Куєм, куєм ніжки» «Гандзуню-мадзуню»</p>
<p>Забавлянки (на розумову активність)</p>	<p>«Прослужив я в пана рік» «Задумала бабусенька» «Ой, загадав комарик» «Дир-дир-дир, диркач, загубив плескач...»</p>

Наступну групу складають **народні заклички та примовки**. Заклички означають закликати, а примовки – примовляти, приговорювати. Народ часто закликає звертатися до різних явищ природи: сонця, дощу, вітру. Це наслідування пташиних голосів, віршовані звертання до птахів, тварин, комах тощо.

У групах раннього віку проводяться найчастіше **потішки** для невеликої кількості дітей (2–3), у молодшій групі їх вже організують підгрупами.

Забавлянки розігрують, що два дні, виконуючи прохання вихователя: одягнути чи роздягнути ляльку, промовляючи важливі при цьому слова, наприклад, кую-кую чобіток.

У групах старшого дошкільного віку вихователь разом із вихованцями запроваджує такі форми роботи, як інсценування та драматизація творів усної народної творчості (УНТ), які проводяться у другій половині дня, як розваги. Інсценізацію однієї потішки виконують до трьох, іноді й чотирьох разів. Згодом за мотивами казок, байок вихователі влаштовують з дітьми вечори розваг [6, с. 59–60].

Не менш вагоме значення мали прислів'я та приказки, загадки і казки. Студентам треба детальніше зупинитися для їх висвітлення і провести ґрунтовний аналіз усної народної творчості.

Друге питання потрібно висвітлювати у тому плані, що сьогодні дитячі ігри та іграшки частково втрачають актуальність, натомість дітей полонять мультфільми, кінофільми або музика. Остання ж має неоціненний скарб, так як народна пісня є не лише джерелом духовності народу, а й знімає тривожність, розвеселяє, розслабляє, вселяє віру в свої можливості.

Дитячі іграшки відігравали роль неоціненого скарбу українців у вихованні дітей. Першими з них були *саморобні іграшки*: брязкальця, торохтілки; згодом появився саморобний м'яч. З його появою виникла низка ігор з м'ячем. Найбільш розповсюдженими були іграшки, а згодом ігри з палицями, які згодом служили і за рушницю, і за батіг. Дослідники вважають, що згодом виникала потреба відповідно до вікових особливостей дітей у рухливих іграх.

Так, появилися такі види ігор (табл. 8).

Тому ці ігри зберігають пам'ять народу, свідчать про звичаї та обряди, розкривають взаємини різних поколінь, висвітлюють ставлення до праці, людей тощо. Важливим засобом виховання, навчання та шліфування дітей було змістовне наповнення народних ігор [7, 47–53].

Третє питання потребує розуміння того, що найефективнішим та найміцнішим видом творчого продукту є мистецтво, через яке формуються інтереси дитини, виховуються здібності сприймати, розуміти прекрасне, отримувати задоволення від власноруч створеного. Долучаючи дитину до художньої діяльності, виробляємо у неї правильне ставлення до природи, побуту, мистецтва, праці, життя загалом. Таким чином, мистецтво виступає засобом пізнання світу і засобом виховання.

Естетичне виховання повинно мати системний характер. Джерелами естетичного виховання у ЗДО в художня література, музика, образотворче, театральне мистецтво, етика, природа, естетика навчальних приміщень, зовнішній вигляд вихователів та дітей, взаємини між ними.

Таблиця 8. Дитячі ігри

<p>Ігри з ножиком</p>	<p>Рай з пеклом Жабка Киця Різки Місяць</p>
<p>Ігри з паличками, дощечками, кісточками, камінчиками</p>	<p>Рай Пиж Сорока Козачки Смішки Бабки</p>
<p>Ігри з рослинами (просом, маком та ін.)</p>	<p>Мак-сіять Перепілка Король Галка Просо сіяти</p>
<p>Ігри (на Великодні свята – гаївки)</p>	<p>Роман-зілля Огірочки Горошок Шум Кострубонько Володар Диво Кому воля Пріс</p>

Специфіка будь-якого із видів мистецтва полягає у тому, що має потужну хвилю впливу виражальними і художніми засобами, матеріалами, наприклад, художня література – характеризується словом, музичне мистецтво – звуком, хореографічне – рухом, образотворче – фарбами, природними матеріалами тощо.

Мистецтво та його види безпосередньо впливають на естетичні почуття дітей. Тому у сучасних ЗДО необхідно дбати про розвиток естетичних почуттів, відчуттів дітей, формувати естетичну свідомість – прагнення до краси, величі, створювати естетичне середовище тощо.

Для останнього (естетичного середовища) треба подбати про:

- твори образотворчого, музичного (пісенного), хореографічного, декоративно-прикладного мистецтва;
- твори художньої літератури, естетичним сприйняттям яких є слово;
- факти та події суспільного життя;
- оформлення побуту (залучення дітей до створення естетичної обстановки у святковій залі, куточку природи чи мистецькому осередку) [7].

Важливою умовою ефективного підвищення естетичної культури і створення сприятливого естетичного середовища в ЗДО світлиці, художні майстерні, естетичне оформлення групи, залу (музичного, спортивного чи святкового), активна взаємодія з навколишнім середовищем, закладами культури (музеями, театрами).

Створюючи естетичне середовище, педагогічний колектив разом із вихованцями формує майбутні естетичні погляди дітей на життя, красу, естетику загалом. Перебування дитини в такому середовищі є передумовою виникнення гуманних та високоестетичних взаємозв'язків та відношень. Розвиток дитини – це завжди складний процес, до якого залучено розмаїття факторів, зокрема мистецтво з його багатючими художніми проявами.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Одяг українців, його форми, традиційність, мода, естетика.
2. Народний рушник, його естетичне та педагогічне значення.

3. Дати характеристику естетики одного з обрядів: весілля, хрес-тин, похорон, посвята в парубки, дівич-вечір, народини, купала тощо.

4. Як відбувалося виробництво іграшок в сім'ї?

5. Класифікувати педагогічну мету іграшок та ігор селян-хлібо-робів, ремісників, міщан, інтелігенції.

6. Навести приклади виховання дівчаток і хлопчиків з фольклор-ного матеріалу, художньої літератури.

7. Охарактеризувати джерела прекрасного в житті народу: приро-да, материнська мова, рідна земля, вільна праця, людина і міжлюдські стосунки, мистецтво, національні звичаї, традиції, свята й обряди.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Висвітлити естетичні показники в житті українців, дослідити гармонійний зв'язок народної естетики й моралі.

2. Охарактеризувати основні дитячі ігри й іграшки як засоби естетичного впливу на дошкільника.

3. Дослідити вплив різних видів мистецтв на естетичне формування особистості дошкільника: образотворчого, декоративно-прикладного, музичного, танцювального, пісенного тощо.

Тема 9. Автентичні засади трудового виховання

1. Народні ремесла і промисли України.
2. Участь у праці й вияв трудової майстерності як провідний критерій оцінки гідності людини. Шанування трудової ініціативи, наполегливості, творчої і натхненної трудової діяльності.

Література

Базова:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : у 2-х т. Київ, 1991. С. 34–37.
2. Горленко В. Ремесла і промисли українців. *Рідна школа*. 1990. № 5. С. 55–57.
3. Горленко В., Наулко В. Народні знання і світоглядні уявлення українців. *Рідна школа*. 1991. № 1. С. 44–46.
4. Дяченко Л., Попович О. Розмаїття візерунків на полотні. *Рідна школа*. 1993. № 5. С. 23–26.
5. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. Суми : “Університетська книга”. 2005. 173 с.
6. Москаленко О. Трудове виховання дитини в педагогічному добробку філантропістів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 49. С. 166–173.
7. Шевченко П., Пікельна В. Гарним знанням навчаймося. *Рідна школа*. 1995. № 2–3.

Додаткова:

1. Бортничук Е. Зберегти дороге і цінне. *Дошкільне виховання*. 1991. № 7. С. 57.
2. Коновець С. Український рушник – символ праці і краси. *Початкова школа*. 1997. № 1. С. 22–23.
3. Московенко О. Народні символи України. *Початкова школа*. 1998. № 8. С. 34.

Мета – охарактеризувати народні ремесла та промисли для дітей дошкільного віку.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Народна педагогіка побудована і ґрунтується на засадах праці. *Перше питання* треба характеризувати з погляду праці людини і її віддзеркалення на творчо-мистецькій діяльності українців. Вона відбивається в усній народній творчості, а саме у прислів'ях, піснях, крилатих висловах, приказках (табл. 9), іграх. Народ опoетизував працю, склав крилаті афоризми:

Таблиця 9. Приказки про працю

Приказки про працю

“Щоб людиною стати, треба працювати”
“Без трудів не їстимеш пирогів”
“Землю прикрашає сонце, а людину праця”
“Бджола мала, а й та працює”
“Без діла жить – тільки небо коптить”
“Без діла слабше сила”
“Без охоти нема роботи”
“Без роботи день роком стає”
“Без сокири не тесляр – без голки не кравець”
“Без труда нема плода”
“Будеш трудиться – будеш кормиться”

Праця уклалася в одну із галузей художньої культури – **декоративно-прикладне мистецтво** українського народу. На сьогодні маємо численні пам'ятки народного мистецтва: вишивка, одяг, декоративне ткацтво, художня обробка металу, художня кераміка, різьблення, вироби із шкіри, які вражають своїми високими художніми якостями. Завдання ж сучасного національного закладу дошкільної освіти – ознайомити дітей з народними ремеслами і залучити їх до них тим самим прищепити любов до народу, примножити його творчу спадщину і виховати прагнення у дітей щодо збереження та примноження культурного спадку України.

До декоративно-прикладного мистецтва українського народу відноситься: **українська вишивка та витинанка.**

Ознайомлення дітей дошкільного віку з вишивкою має своєрідні особливості, і за технікою безпеки через спеціальні знаряддя праці до п'ятирічного віку не використовуються у ЗДО. Самостійне вишивання дітей розпочинається із п'яти років і є пов'язаним із ручною працею. Робота вихователя полягає у тому, щоб ознайомити дітей із вишивкою та необхідними для неї матеріалами: тканиною, нитками, наперстком та небезпечною голкою тощо.

Вихователь повинен подавати цікаві розповіді про вишивку, показувати фото вишивки різних регіонів, аналізувати оздоблений вишивкою одяг, звертати увагу на орнаменти, прослідковувати її використання у предметах побуту, одязі героїв улюблених казок та оповідань. У ЗДО повинні бути вишивані рушники, серветки, скатертини, щоб діти могли їх самі оглядати.

Основними формами роботи вихователя з дітьми є екскурсії до музеїв, світлиць, а саме огляди-виставки народної вишивки, одягу, різної домашньої атрибутики, а також бесіди з дітьми на заняттях; зустрічі з народними умільцями, проведення фольклорних свят, на яких діти вдягнені у вишиванки, народний стрій (спідниці, сорочки, кептаріки, фартушки, скатерки, рушнички тощо).

У старшому дошкільному віці вихователь зосереджує увагу на художніх особливостях орнаменту різних регіонів України, аналізує регіональні відмінності.

Наступним видом праці в українського народу є **витинанка**. Витинанками називають вироби, вирізані з паперу. Інструментами для цієї роботи є ножиці, складаний ніжик, скальпель, канцелярське лезо. Необхідні предмети для використання: дощечки, серветки, різнокольоровий здебільшого глянцева папір яскравих кольорів – червоний, оранжевий, синій та ін.

Техніка витинанки є простою, її сутність полягає у тому, що задуману композицію вирізають з метою отримання симетричної фігури. Для цього використовують папір квадратної форми, складають учетверо або увосьмеро і вирізають ножицями різні геометричні форми або рослинні (зірки, квіти, листки, вінки та ін.) фігури, контурні зображення птахів, людей. Для того, щоб витинанки приклеїлися, їх наклеювали

вареною картоплею або клеєм, згодом почали прикріплювати кнопками.

Студентам треба сформувати вміння симетрично вирізати та робити з паперу різні “стягачки” або ж як їх колись називали «гармошки», розвивати окомір, точність у вирізуванні, і так прищеплювати шану до народних традицій. Метою навчання витинанок дітей у ЗДО є те, щоб вони розуміли, що такі вироби є прикрасою для дому під час свят чи відповідної події.

Чільне місце займають наступні народні промисли: **різьбярство, кушнірство, гончарство, плетіння, писанкарство**. У дошкільній педагогіці **різьбярство** найбільш наближене до занять з аплікації та ручної праці. Зміст різьбярства, його задум і технологія виконання ретельно розглядаються і пояснюються дітям під час розгляду дерев’яних виробів побутового вжитку та декоративного призначення (одяг, шкатулки, таці, браслети тощо). **Писанкарство** відносимо до видів художньої праці. Студентам важливо знайти детальну інформацію про різні народні промисли та представити конспект занять для дошкільного віку (за вибором вікова група дітей) з ознайомлення із ними.

Друге питання потребує окреслення трудової діяльності українців. Особливе значення у формуванні трудової культури мають традиції щодо відзначенню українських народних календарних свят: урожаю, Івана Купала, Зелених свят. У час їх підготовки діти з батьками виконували посильну, але спільну для всіх роботу, кожен прагнув виконати її добре, допомогти потребувачому, наприклад, сусідові, що сприяло формуванню щирості, приязні до іншої людини і свідчило про працьовитість наших людей.

Трудове виховання дітям у сім’ї прищеплювалося безпосередньо через працю батьків. здійснювалося через безпосереднє залучення дітей до праці членів родини. При цьому зберігалась поняття династії праці наступним поколінням.

Народна педагогіка виділила такі три етапи трудового навчання і виховання дітей: ігровий (від 2 до 6–7 років), помічний (від 7 до 15 років), і завершально-формувальний (від 15 до 20 років).

Праця – основний чинник впливу на розвиток особистості дитини. Тому студентам треба зосередити увагу на праці і її основних видах трудової діяльності для дошкільників у перший ігровий період життя. Саме ЗДО повинен забезпечити дитині:

- виховання інтересу до праці;
- залучення до участі у різних видах праці;
- опанування простих трудових умінь (розстібати і застібати гудзики, замки, поливати рослини, годувати тварин, розставляти хлібниці на столи, прибирати), підготували до трудових процесів (накрити стіл, прибрати в куточку природи тощо);
- формування навичок трудової діяльності загалом;
- висвітлення потреби у праці кожної людини, результатів праці.

Організуючи ту чи іншу трудову діяльність дітей у групі, педагог повинен сприяти початковій праці дітей, стимулювати їх до трудових виконань, доручень, переборювати труднощі, виховувати організованість, самостійність, вольові якості особистості, прагнути виконати заплановане, побачити результати праці, виробляти серйозне ставлення до неї [6, с. 173].

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Висвітліть традиційні для українців види особистої і громадської трудової діяльності.
2. Простежити, які знання одержує дитина, коли ознайомлюється з народною металургією (ковальством), садівництвом, рибальством, галузями народного мистецтва тощо.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розказати про зразки народних ремесел у вашому регіоні. Визначити їх педагогічну сутність. Як впливають народні ремесла на творчість сучасного дошкільника. Навести приклади.
2. Охарактеризувати працю як основне джерело трудової майстерності українців. Навести приклади із залучення дітей до праці.

Тема 10. Виховний потенціал народного календаря та його використання у сучасній виховній практиці

1. Виховні традиції народного календаря.
2. Естетика народних свят, обрядових дійств.

Література

Базова:

1. Лисенко Н.В. Етнопедагогіка дитинства : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім “Слово”, 2011. 720 с.
2. Народний календар як дієвий засіб виховання дітей. URL: <http://www.ipedahohika.com/lirefs-366-3.html>.
3. Родинна педагогіка : навч.-метод. посіб. / А.А. Марушкевич, В.Г. Постовий, Т.Ф. Алексеєнко та ін. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 216 с.
4. Скуратівський В.Т. Український народний календар. Київ, 2003. 384 с.
5. Українські традиції і звичаї: укр. етнографія, народ. вірування, традиції, звичаї, обряд. календар, свята, обереги / авт.-упоряд. Складенко В.М. та ін. Харків : Фоліо, 2008. 318 с.

Додаткова:

1. Воропай О., Андрусика І. Звичаї українського народу : етногр. нарис. Київ : Школа, 2006. 384 с.
2. Лисенко Н.В. Етнопедагогіка дитинства : навч.-метод. посібн. Київ : Видавничий дім “Слово”, 2011. 720 с.
3. Родинна педагогіка : навч.-метод. посіб. / А.А. Марушкевич, В.Г. Постовий, Т.Ф. Алексеєнко та ін. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 216 с.
4. Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. 328 с.
5. Скуратівський В.Т. Березиня : худож. оповіді, новели. Київ : Рад. письменник, 1987. 278 с.

Мета – висвітлити використання виховного потенціалу народного календаря у сучасній виховній практиці.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Невіддільною складовою народної педагогіки є традиції, звичаї, обряди (ТЗО), які функціонують за народним та водночас церковним календарем.

Студентам важливо ознайомитися із народним календарем, його духовною сутністю та емоційним змістом. Володіючи скарбами народної культури, дотримуючись (ТЗО) за народним календарем, ми примножуємо духовно-моральні й естетичні цінності народу.

Український народний календар поділяються за порами року – весна, літо, осінь, зима, відповідно до них має свої свята релігійного і світського змісту. Свята в українського народу спрямовані на збір врожаю, зустрічі весни, проводи птахів у теплі краї (табл. 10).

Таблиця 10. Старовинні хороводи та танці

**Старовинні
хороводи та
танці**

“А ми просо сіяли, сіяли”
“Огірочки”
“Мак”
“Льон”
“Коноплі”

Перші святкування відбувалися навесні: **зустріч весни (Стрітєння)**, приліт птахів та ін., де застосовувалися ігри, пісні, танці, жарти тощо. Діти разом з дорослими відзначали це свято, любили споглядати за його проведенням, святковим одягом батьків, вдалими жартами дорослих, і самі брали участь у хороводах, народних танцях, розвагах.

Особливим для дітей було наступне свято – **повернення з вирію птахів**. Ритуал цього свята був таким: хлопці робили з батьками шпаківні, їх розвішували на деревах, дівчатка займали естетичну

частину святкування прикрашали різноколірними стрічками гілочки голих дерев, при цьому закликали птахів, співаючи народних пісень, розказуючи цікаві історії з їх життя. Матері ліпили з тіста жайворонків, а чоловіки вирізьблювали з дерева – свистки, які надихали всіх дітей і дорослих. Свято птахів було особливим і викликало у дітей радість, виховувало почуття турботи про беззахисних пернатих друзів, прищеплювало відповідальність за їх безпеку.

Одним із найбільш вагомих весняних свят був Великодень, або Пасхальне свято. Воно пов'язане з розповіддю дітям про найголовнішу святу страву Паску, про фарбування яєць, яких називають крашанкою, розписування яєць – писанкою, що супроводжувалося народними іграми та освяченням їх у церкві.

Одне із чутливих свят є День Матері, її вшанування як продовжувачки людства.

До літніх свят належать – “зелене свято” (Трійця), Івана Купала, свято зажинок і обжинок та ін.

Для сільської місцевості особливо вагомим було свято Івана Купала, коли природа розквітала, дівчата і хлопці палили вогнища, проводили багато ігор, жартів уваги, розповідали легенди, різні пригоди, співаючи народних пісень вселяли віру в майбутнє.

Літній період завершували свята Першого і Другого Спаса.

Восени цикл свят розширюється: свято осені, свято врожаю, день знань, день вчителя, свято квітів і Покрови Матері Божої та ін.

Зимові свята найбільш популярні і найулюбленіші дітьми. До них належать релігійні свята святих пророків Андрія, Миколая та ін. Святкували зустріч Нового Року, Різдва Христового, Водохреща, Масляну, співали колядки, щедрівки, засівали хати та й добра бажали. Звичаї, пов'язані із Різдвом, прищеплювали любов до Бога, морально виховували, виробляли культуру поведінки, формували повагу до старших.

Зимові ігри теж вабили дітей, адже колядуючи діти ходили Вертепом, грали в народні ігри та забави [2].

Тим самим бачимо, що багато із святкувань народного календаря продовжує діяти і сьогодні у сучасних ЗДО. Ми лише повинні не забувати, а систематично включати їх у планування освітнього процесу.

Життєво необхідним для кожної дитини є вміння розшифровувати і прогнозувати за народним календарем погодні зміни. З цього приводу народ уклав цілу низку народних прикмет і передбачень. Зупинимось на деяких із них у табл. 11.

Таблиця 11. Народні прикмети і передбачення

**Народні
прикмети і
передбачення**

“Тріщи, не тріщи – минули водохрещі”
“Горобці в калюжі – на теплу погоду”
“Дощ на Зелені святки – будуть великі достатки”
“Прийде Влас – з печі злазь”
“Яскраві зірки взимку – на мороз”
“Сова кричить – холод накликає”
“Якщо мовчать кімнатні птахи – перед метелицею”
“Блідий місяць – на негоду, чистий і яскравий – на хорошу погоду”
“Ранній приліт шпаків і жайворів – до теплої весни”

Народні знання та вміння втілені на практиці у життя створюють національний фундамент у становленні дошкільника, підкреслюють національну самобутність, показують творчість народу і є особливим внеском у культурну спадщину та звісно слугують їх продовженням.

Народні знання та вміння, втілені на практиці у життя, створюють національний фундамент становлення дошкільника, підкреслюють національну самобутність, показують творчість народу і є особливим внеском у культурну спадщину та звісно, слугують їх продовженням.

Друге питання необхідно висвітлювати у рамках того, що будь-яка діяльність у сучасних ЗДО неможлива без фінального результату праці педагога, представлення якого відбувається через його вихованців, а саме у формі свят та розваг. Усі свята народного календаря є вищеозначеними, і сьогодні займають гідне місце в практиці освітнього процесу ЗДО. Естетикою народних свят

займаються як вихователі, так і батьки, які відповідно до пір року, назв свята підбирають кольори для святкових костюмів, святкової зали, атрибутику, реквізити тощо.

Якщо це звісно народні свята, вони повинні переодягати в народний одяг.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Випишіть особливості оздоблення оселі, подвір'я на свята (Новий рік і Різдво, Зелена свята тощо). З'ясуйте у чому сутність естетики народних свят, обрядових дійств.

2. Напишіть твір-роздум: “Як виховувати дітей, чому їх навчати, яка мета такої роботи сім'ї, батьків, роду, ЗДО”.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Висвітліть основні виховні традиції народного календаря.
2. Охарактеризуйте естетику народних свят, обрядових дійств.

ПИТАННЯ ВИНЕСЕНІ НА ЕКЗАМЕН

1. Предмет і завдання курсу українська дошкільна етнопедагогіка, його зміст та завдання.
2. Понятійний апарат етнопедагогіки. Зміст та взаємозв'язок категорій “виховання”, “педагогіка”, “народна педагогіка”, “етнопедагогіка”, “українська дошкільна етнопедагогіка”.
3. Формування концепції народної дошкільної педагогіки в Україні.
4. Взаємозв'язок народної педагогіки з педагогічною наукою. Порівняльна характеристика наукової та народної дошкільної педагогіки.
5. Народне, національне, загальнолюдське в етнопедагогіці.
6. Засоби виховання в народній дошкільній педагогіці: рідна мова, історія, міфологія, фольклор, народні мистецтва, ремесла і промисли, спосіб життя родини, праця, національні традиції, звичаї, обряди, символи; забави, іграшки, ігри, дитячий гурт.
7. Психолого-педагогічна сутність засобів виховання дошкільняти.
8. Родинно-побутові звичаї, свята, обряди, символіка.
9. Місце та роль релігії, церкви у вихованні дітей та молоді.
10. Зміст народної дошкільної педагогіки у виховних системах різних народів.
11. Виникнення виховної практики у суспільстві. Сім'я як провідний осередок вироблення і втілення на практиці ідей та засобів виховної мудрості українців.
12. Зв'язок стану народної дошкільної педагогіки із суспільно-історичним розвитком України (у часи Київської Русі, епохи феодалізму та зародження і розвитку капіталізму у ХХ столітті).
13. Вплив релігії на виховну практику народу.
14. Джерела для наукового дослідження української народної педагогіки: міфологія, фольклор, писані і друковані пам'ятки з історії України, етнографії, філософії, твори українських освітніх діячів, педагогів, письменників та ін.
15. Виховний досвід народу у творах Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, П. Мирного, Л. Костенко, І. Драча, Є. Гуцала та ін.

16. Українська народна педагогіка в оповіданнях О. Кониського “Народна педагогія”, Н. Кобринської “Перша вчителька”, драмі Лесі Українки “Бояриня”.

17. Українська народна педагогіка у публікаціях Є. Сявавко, М. Стельмаховича, Г. Довженюк, Ю. Ступака та ін.

18. Українська народна педагогіка у працях В. Скуратівського – “Берегиня”, “Посвіт”, “Покуть”, “Місяцелік” та ін.

19. Відображення практики виховання дітей українців у працях видатних вітчизняних істориків: М. Грушевського, Д. Дорошенка, І. Крип’якевича, О. Субтельного.

20. Стан висвітлення української народної педагогіки в етнографічній та історико-педагогічній літературі (публікації І. Барвінського, З. Кузелі, Н. Заглади, Х. Ящуржинського, Г. Довженко, О. Воропая та ін.).

21. Українське родинознавство (фамілістика). Поняття родинознавства як надбань народної мудрості і досвіду народу щодо створення, збереження й розвитку міцної, здорової і щасливої сім’ї.

22. Українське родинознавство про сім’ю, рід, родину та їх значення у долі людини, народу, держави. Функції сім’ї. Ідеал української сім’ї.

23. Народне дитинознавство як система традиційних поглядів та психолого-педагогічних знань про дітей, їх вікові особливості, нагромаджених протягом віків у процесі навчально-виховної практики батьків, громади. Стан висвітлення цієї системи в наукових публікаціях.

24. Погляди українців на дітей. Соціально-педагогічні мотиви багатодітності. Традиційні родильні звичаї та обряди українців, їх соціально-педагогічне значення.

25. Врахування природи дитини в її вихованні й навчанні. Вікові, статеві, індивідуальні і національні особливості дітей та відповідність їм змісту, методів, прийомів і засобів виховання.

26. Місце і статус дітей в українській сім’ї, родинному житті, трудовій діяльності. Традиційні взаємини дітей у сім’ї. Обов’язки старших дітей по відношенню до молодших.

27. Батьківська педагогіка. Народна родинна педагогіка як частина української виховної мудрості. Вимоги народної педагогіки до батька і матері, бабусі і дідуся, до дітей та онуків.

28. Шляхи пробудження й виховання у дітей відчуття родини, роду і народу, почуттів шаноби до своїх пращурів, їх справ і заповітів, обов'язків перед майбутнім свого народу, нації.

29. Переваги родинного виховання над формами громадського чи державного виховання. Родинне виховання як виховна система та педагогічний процес.

30. Поняття виховної системи. Родинно-сімейне середовище як важливий фактор виховання й соціалізації особистості дитини. Умови життя та система виховання дитини у сім'ї.

31. Народна педагогічна деонтологія – етична сфера обов'язкового в думках і вчинках кожної людини. Прищеплення дітям змалку працьовитості, любові до рідної мови і культури свого народу, почуття приязні до інших; знання свого родоводу; шанобливе ставлення до батька, матері, землі, хліба; охорона честі родини; шанування народних звичаїв, традицій, національної атрибутики.

32. Поняття про принципи родинного виховання як вихідні положення, що визначають вимоги до змісту, організації, методів та засобів виховного процесу в сім'ї і ґрунтуються на узагальненому досвіді виховної діяльності батьків.

33. Провідні принципи родинного виховання: народності, наступності і спадкоємності поколінь, участі у праці, природовідповідності, культуровідповідності, самодіяльності, гуманізму.

34. Завдання – принципи родинного виховання (за М. Стельмаховичем): натуралізм, раціоналізм, гуманізм, соціалізація та етнізація, духовність.

35. Методи родинного виховання. Умовне визначення груп методів родинного виховання: методи переконання, методи організації життєдіяльності дітей, методи стимулювання культурної поведінки, методи релігійного впливу - молитва, сповідь, причастя (М. Стельмахович).

36. Сутність і зміст родинного виховання.

37. Сім'я – найперший інститут становлення особистості. Основні функції сім'ї в суспільстві. Роль матері, батька, інших членів родини у вихованні дитини.

38. Засоби та методи родинного виховання.

39. Ідеї і здобутки народної педагогіки в системі роботи сучасних ЗДО.

40. Дія етнопедагогіки в поза освітньому процесі дитини.

41. Співпраця школи, сім'ї, громадських організацій у вихованні молоді.

42. Етнопедагогіка в організації сучасного родинного виховання.

43. Залучення етнопедагогічного досвіду в сучасних українських закладах дошкільної освіти.

44. Народні уявлення про основні чинники формування особистості (спадковість, середовище, виховання).

45. Народний досвід духовно-морального виховання дитини.

46. Піклування народу про здоров'я та фізичний розвиток дітей дошкільного віку.

47. Народні традиції прилучення дітей та молоді до прекрасного.

48. Народ про мораль та етику, їх роль у житті суспільства, народу, держави, особи.

49. Суть понять “моральне виховання”, “моральна свідомість”, “моральні почуття”, “моральні якості”, “моральна поведінка”.

50. Засоби і методи морального дошкільного виховання: праця, народні приказки і прислів'я, казки, анекдоти, легенди, думи, народні пісні, народні традиції, обряди, звичаї, національна символіка, засоби релігії тощо.

51. Основний критерій оцінки моральної вихованості – поведінка людини (на прикладах фольклору, зокрема, казок, загадок, прислів'їв).

52. Природа – провідний чинник педагогічної системи етносу.

53. Значення рідної мови у становленні етнічної самосвідомості. Передумови засвоєння мовленнєвого етикету у дитячому садку.

54. Місце народних ігор у розумовому, фізичному, трудовому, побутовому вихованні.

55. Народне мистецтво як важливий фактор виховної системи етносу.

56. Форми використання різних жанрів народного мистецтва у роботі з дошкільниками.

57. Народна казка як провідний засіб етнічної виховної системи.

58. Роль іграшки в педагогічній традиції народу. Різновиди українських народних іграшок.

59. Визначення провідних напрямів виховання сучасної української освітньо-виховної системи.

60. Використання досвіду української народної педагогіки у вирішенні основних завдань формування всебічно розвинутої особистості.

61. Українська народна традиція про ефективні чинники розумового виховання.

62. Моральне виховання як визначальний напрям української народної педагогіки.

63. Сутність і особливості козацької духовності.

64. Єдність морального виховання з іншими складовими виховання.

65. Відповідність народної дошкільної педагогіки завданням виховання національної свідомості й самосвідомості українців, національної психології й характеру традиціям українського тіловиховання.

66. Народ про здоров'я людини. Традиційні народні побажання дужості і здоров'я в етикеті вітання і прощання, колядках, щедрівках, віншівках.

67. Взаємозв'язок фізичного і духовного виховання.

68. Дитячий фольклор про ідеал фізичної сили та досконалості.

69. Ставлення українців до фізичного виховання.

70. Народні шляхи і засоби зміцнення здоров'я, розвитку і гартування тіла, підготовка до трудової діяльності, захисту рідної землі від ворогів.

71. Здобутки й особливості козацького тілогартування, фізичного і психічного розвитку дітей.

72. Роль рухливих ігор, забав, змагань, оволодіння національними видами спорту у фізичному розвитку дітей і молоді.

73. Загальнонародна оцінка праці як першооснови людського життя, провідного засобу виховання.

74. Психолого-педагогічний аналіз українського фольклору на тему праці. Пізнавальні, розвивальні й формуючі функції трудової діяльності.

75. Традиційні для українців види особистої і громадської трудової діяльності. Участь дітей у трудових діях, домашньому господарюванні, продуктивній праці, її соціально-педагогічне значення. Поетапність прилучення дітей до праці.

76. Народні ремесла і промисли України. Роль старших людей, народних умільців, майстрів у професійній підготовці молоді. Плекання професійних династій. Висока оцінка народом професійної майстерності.

77. Місцеві, регіональні традиції трудової підготовки дітей та молоді, оволодіння ними професіями.

78. Участь у праці й вияв трудової майстерності як провідний критерій оцінки гідності людини.

79. Шанування трудової ініціативи, наполегливості, творчої і натхненної трудової діяльності.

80. Культ краси в житті українців. Гармонійний зв'язок народної естетики й моралі.

81. Джерела прекрасного в житті народу: природа, материнська мова, рідна земля, вільна праця, людина і міжлюдські стосунки, мистецтво, національні звичаї, традиції, свята й обряди.

82. Висока естетика народного життя, трудової діяльності, побуту, дозвілля.

83. Традиції виховання в дітей естетичних смаків, уподобань, поглядів та ідеалів.

84. Роль дитячого малюнка, музики й пісні в родинному колі.

85. Дитячі ігри й іграшки як засоби естетичного впливу на дошкільника.

86. Оспівування в народному фольклорі дівочої і юнацької краси та її критеріїв.

87. Вплив різних видів мистецтв на естетичне формування людини: образотворчого, декоративно-прикладного, музичного, танцювального, пісенного тощо.

88. Роль церкви у культивуванні духовної пісні, хорового співу в Україні.

89. Естетика народних свят, обрядових дійств.

90. Особливості оздоблення оселі, подвір'я на свята (Новий рік і Різдво, Зелена неділя тощо).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бенца О. Етнопедагогіка : метод. матеріали до семінарських занять [для студентів заочної форми навчання]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. 54 с.
2. Бех І. Моральна самосвідомість особистості як предмет педагогічних зусиль В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2005. № 13. С. 13.
3. Болтарович В. Традиції сімейного виховання. *Народна творчість і етнографія*. 1993. № 2. С. 16–23.
4. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу (на матеріалах святково-обрядової культури українців) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Унісерв, 2000. 191 с.
5. Борисенко В.К., Гаврилюк Н.К., Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. Київ : Знання-Прес, 1966. 160 с.
6. Будник О. Особливості української етнопедагогіки. *Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій*, 2002. № 2. С. 11–118.
7. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Знання, 1992. С. 121–125.
8. Веремей Л. Маленькі таємниці виховання дитини в українській родині. Київ : Поліграф Консалтинг, 2004. 90 с.
9. Вишневський О. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики). Дрогобич : видавець Святослав Сурма, 2010. 160 с.
10. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології. Київ : Мистецтво, 1995. 336 с.
11. Воропай О., Андрусика І. Звичай українського народу : [етногр. нарис]. Київ : Школа, 2006. 384 с.
12. Гарасим Я.І. Нариси до історії української фольклористики: навч. посібн. / Я.І. Гарасим. Київ : Знання, 2009. 301 с.
13. Герус Л.М. Українська народна іграшка. Київ : Балтія-Друк, 2007. 264 с.
14. Гончаренко С., Мальований Ю. Берегти і примножувати славні традиції української педагогіки. *Шлях освіти*. 1999. № 3. С. 44–48.

15. Горбенко С. Ідея народності в українській педагогіці: погляд у минуле на зламі тисячоліть. *Початкова школа*. 1999. № 7. С. 10–13.
16. Грушевський Мр. Дитина в звичаях та віруваннях українського народу. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2011. 254 с.
17. Дитячий фольклор / упоряд. і передм. Г.В. Довженок. Київ : Дніпро, 1986. 304 с.
18. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. Київ : Ред. часопису “Народознавство”, 2001. 576 с.
19. Етнопедагогічні засади українського дошкільця : навч.-метод. посіб. / за ред. проф. Н. Лисенко. Івано-Франківськ : Вид-во “Плаї” ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. 541 с.
20. Заглада Н. Побут селянської дитини с. Старосілля матеріали до монографії. Київ, 1929. 218 с.
21. Квас О. Дитиноцентризм у науках про виховання: історичний аспект : монографія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. 300 с.
22. Кондратович О.П. Українські звичаї : Народини. Коса ж моя... Луцьк : ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2007. 240 с.
23. Кравченко Т., Кузьмінський А., Омеляненко В. Народна педагогіка: світовий досвід. Київ : Знання-Прес, 2003. 134 с.
24. Кузеля З. З культурного життя України. Зальцведель, 1918. Ч. 5. 86 с.
25. Лисенко Н.В. Етнопедагогіка дитинства : навч.-метод. посібн. / Н.В. Лисенко. Київ : Видавничий дім “Слово”, 2011. 720 с.
26. Луцик Д., Ілляш С. Етнопедагогіка : матеріали для практич. занять та самост. роботи : навч.-метод. посібн. ; [відп. за вип. А.С. Зимільдінова]. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 79 с.
27. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посібн. / Суми : «Університетська книга», 2005. 174 с.
28. Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : метод. реком. для самостійної роботи. Дрогобич : НВЦ Каменяр, 2003. 36 с.

29.Пантюк Т.І., Пантюк М.П. Дошкільна етнопедагогіка : метод. реком. до вивч. курсу : навч. метод. посіб. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2010. 32 с.

30.Пантюк Т.І., Околович Г.О. Етнопедагогіка : методичні матеріали для самостійної роботи студентів (для студентів ОКР «Бакалавр» напряму підготовки «Дошкільна освіта»). Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. 99 с.

31.Родинна педагогіка : навч.-метод. посіб. / А.А. Марушкевич, В.Г. Постовий, Т.Ф. Алексеєнко та ін. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 216 с.

32.Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. 328 с.

33.Скуратівський В.Т. Берегиня : худож. оповіді новели. Київ : Рад. письменник, 1987. 278 с.

34.Скуратівський В.Т. Український народний календар. Київ : 2003. 384 с.

35.Стельмахович М. Народна педагогіка. Київ : Радянська школа, 1985. 312 с.

36.Стельмахович М. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посібн. Київ : ІЗМН, 1997. С. 113.

37.Стельмахович М. Українська родинна педагогіка : навч. посіб. Київ : ІСДО, 1996. 288 с.

38.Стельмахович М.Г. Методологічні засади української етнопедагогіки. *Початкова школа*. 1998. № 2. С. 41–43.

39.Стельмахович М.Г. Народне дитинознавство. Київ, 1985. С. 17–23.

40.Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : навч. посіб. Київ : Знання, 1997. 230 с.

41.Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 159 с.

42.Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ : Наук. думка, 1974. 151 с.

43. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. Львів : Основа, 2002. 159 с.
44. Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ : Либідь, 1974. 50 с.
45. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. / за ред. акад. В. Кононенка. Івано-Франківськ : Плай, 2005. 508 с.
46. Українська родина: родинний і громадський побут / упоряд. Л. Орел. Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 2000. 424 с.
47. Українські традиції і звичаї : укр. етнографія, народ. вірування, традиції, звичаї, обряд. календар, свята, обереги / авт.-упоряд.: Скляр-ренко В.М. та ін. Харків : Фоліо, 2008. 318 с.
48. Ярушак М. Формування морально-ціннісних орієнтацій дівчаток засобами української етнопедагогіки. *Zbiór raportów naukowych Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji “Teoria i praktyka-znaczenie badań naukowych”* (29.07.2013 – 31.07.2013). Lublin, 2013. S. 67–71.

Електронне навчальне видання

Віолета Городиська

ЕТНОПЕДАГОГІКА

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Лужецька Ольга

Коректор

Артимко Ірина

Здано до набору 29.12.2022 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 5,000. Зам. 2.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 31.